

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Teologické nauky, kombinované studium

**Ekumenické myšlení prof. Františka Dvorníka a jeho vztah
k cyrilometodějské tradici**

Impulsy k růstu ekumenické citlivosti

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. Pavel Ambros, Th.D.

Olomouc, 2020 Eva Holdošová

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu. Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Olomouci dne 27.4.2020

Eva Holdošová

Děkuji panu prof. Pavlu Ambrosovi, Th. D. za vedení mé práce.

Obsah

Úvod	6
1 Prof. František Dvorník a jeho místo v současném českém ekumenismu.....	10
1.1 Ekumenické hnutí	10
1.2 Unionistické hnutí	13
2 Prof. František Dvorník a jeho místo v cyrilometodějském hnutí spjatém s Velehradem.....	15
2.1 Dějiny velehradských unionistických kongresů	15
2.2 Apoštolát jednoty	18
2.3 Velehradská akademie.....	19
2.4 Přínos prof. Františka Dvorníka pro velehradský unionismus	22
3 Pojetí papežského primátu u prof. Františka Dvorníka	35
3.1 Význam konceptu apoštolské posloupnosti	35
3.2 Dvorníkovo hledání důvodů rozdělení	38
3.3 Definice pojmu „primát“	39
3.4 Primát – interpretace a uvádění do praxe	40
3.5 Důvody odlišných historických hodnocení vztahu Východu a Západu	41
3.6 Spor o uctívání obrazů svatých	44
4 Osobnost prof. Františka Dvorníka v současné paměti místní církve na příkladu jeho rodiště (farnost Bílavsko a děkanát Holešov)	47
4.1 Zjišťování úrovně povědomí o osobnosti prof. Františka Dvorníka	47
5 Popularizace díla prof. Františka Dvorníka jako prostředek růstu ekumenické citlivosti	51
5.1 Přednáška: prof. František Dvorník – byzantolog světové pověsti	51
5.2 Vzdělávací materiály – pracovní listy pro výuku žáků na základních školách	62
5.3 Shrnutí	65
Závěr	66
Seznam zkratk	67
Bibliografie	69
Internetové zdroje	72
Seznam obrázků	73

Příloha č.1 – Dotazník	74
Anotace.	75

Úvod

Otázka ekumenismu se zdá být někdy stejně obtížná, jako více než před sto lety, do které datujeme počátky moderního ekumenického hnutí.¹ Existuje velmi mnoho aktivit v rovině oficiální, mnohé již bylo učiněno pro hlubší vzájemné poznání, změnila se mentalita a vzrostla ekumenická citlivost. Patrný růst vzájemného respektu proniká i do výchovy dětí a mládeže v katechezích. Velký pokrok je patrný v oblasti teologického bádání. V předložené práci si klademe otázku, jak je možné duchovní dědictví důležité tradice místní církve v českých zemích nově rozvíjet v úkolu, který se týká naší ekumenické citlivosti. Vycházíme z předpokladu, že Boží lid je nositelem tradice i tím, že ji nově promýšlí a uplatňuje v pastoračním plánování nebo katechetických programech. Již z prostého pozorování v rovině farnosti pozorujeme hluboké proměny společnosti a v ní žijící církve. Klademe si často otázku, nejen jak uchovat, ale také rozvíjet křesťanskou víru, poslání a křesťanský životní styl. Papež František hovoří o epochální změně: „Žijeme v době, která není jen epochou změn, nýbrž změnou epochy. Ocitli jsme se v jednom z momentů, ve kterých změny už nejsou lineární, nýbrž epochální; jsou tvořeny volbami, které okamžitě mění způsob života, vztahů, komunikace a myšlení, mezigenerační vztahy, chápání i život víry i vědy. Často dochází k tomu, že se změna redukuje na výměnu oděvu, ale ve skutečnosti zůstává všechno jako dřív. Vybavuje se mi jedna tajemná věta ze slavného italského románu (Gepard od Giuseppe Tomasi di Lampedusa): ‚Chceme-li, aby všechno zůstalo tak, jak je, musíme změnit všechno‘.“²

CMTF UP v Olomouci se tématu ekumenismu zabývá dlouhodobě. Je spojena s místní tradicí, která se váže k moderní historii Velehradu a jeho unionistického hnutí. Vždyť v čele hnutí stáli vyučující a kněží, kteří zde byli vzděláváni. Prof. Leonard Górká neváhá hovořit v této souvislosti o tom, že Velehrad ve službách jednoty církví a smíření mezi národy pro oblast vztahů mezi Východem a Západem učinil alespoň pro střední Evropu

¹ FILIPI, P., *Církev a církev. Kapitoly z ekumenické eklesiologie*, CDK, Brno 2000, str. 129–131.

² FRANTIŠEK, Změna se zakládá na věrnosti pokladu víry a Tradici [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=30381>.

nesmírně mnoho.³ Velehradská tradice unionistických sjezdů vyrůstala z myšlenky slovanské jednoty v době českého a slovenského národního obrození v 19. stol. Ale překračovala je, nikdy se nestala slavjanofilstvím ani panslavismem. Přehlédneme-li genezi českého národního obrození a její hlavní tendence, vidíme, že se omezuje na otázky povahy filozofické, historické či politické. Tyto politicko-kulturní proudy měly svoje hlavní zaměření v politických zápasech mnohonárodnostní Rakouské monarchie, zvláště po rakousko-uherském vyrovnání (1867). Privilegované pozice dosažené Maďary dostalo slovanské národy uvnitř monarchie do nové situace. Velehradská tradice, formulovaná arcibiskupem Antonínem Cyrilem Stojanem jako praktický program vzájemného poznávání a pomoci, se svým obsahem a metodou vymykala těmto dobovým trendům a zaměřila se i na teologickou reflexi, která se postupně promítla do teologie průkopnický.⁴ Pročítáme-li dnes stránky Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje, nelze než obdivovat šíři záběru, podrobnost informací a mimořádně propojenou informační síť. Můžeme říci, že časopis poskytoval průběžně velmi zasvěcené a autentické informace z území konfesně velmi různorodých. Byly to však velehradské unijní sjezdy a z nich vydávané sborníky a soustavná vědecká práce soustředěná kolem časopisu *Acta Academiae Velehradensis*, který již ve své době proslul subtilností ve stanovení problému, bystrou analýzou teologických pojmů, prohlubující se znalostí historického kontextu rozdělení křesťanského Východu a Západu a schopnost reagovat a promýšlet i zahraniční literaturu.⁵ V období první republiky je časopis i ve spojení s nově založeným Slovanským ústavem v Praze, na jehož vzniku se významně podílel i velmi nadějný a talentovaný církevní historik František Dvorník.⁶

³ GÓRKA, L. Trvalé hodnoty velehradské tradice. Ke stému výročí založení velehradských kongresů (1907–2007). In AA.VV., *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum – očištění paměti*, Refugium, Olomouc 2007, str. 42–57.

⁴ AMBROS, P., „Velehrad“. In FARRUGIA, E.G. (ed.), *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, Refugium, Olomouc 2010, str. 938.

⁵ ŠPAČEK, M., Apoštolát svatého Cyrila a Metoděje a jeho současný ekumenický význam. In AA.VV. *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum – očištění paměti*, Refugium, Olomouc 2007, str. 58–71.

⁶ ThDr. P. František Dvorník se narodil 14. 8. 1893 v Chomýži. Po absolutoriu Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži a olomoucké teologické fakulty byl olomouckým arcibiskupem Lvem kardinálem Skrbenským 5. července 1916 vysvěcen na kněze (*Catalogus venerabilis cleri archidioecesis Olomucensis anno reparatae salutis 1919*, Typis officinae archiepiscopalis, Olomucii 1919, str. 254). Krátce působil v Bílovci

Jeho historická práce je všeobecně uznávána jako významný mezník v pochopení postupného rozpadu jednoty křesťanského Východu a Západu. Je jeho zásluhou, že ukázal na mechanismus vytváření nepravdivých interpretací, které jsou v rozporu se skutečností a působí v dějinách jako argument proti jednotě církví.

Předložená bakalářská práce chce připomenout osobnost Františka Dvorníka z tohoto poněkud opomíjeného aspektu jeho ekumenické práce. Zapomnění na minulé může totiž být jednou z příčin i dnešního stavu ekumenického dialogu. Ve své práci se chci krátce zmínit o postavení Františka Dvorníka v ekumenickém hnutí vůbec, především v českých zemích. Dále chci blíže určit jeho místo v cyrilometodějském hnutí, které i díky jeho úsilí našlo pokračování i po nástupu totalitního komunistického režimu a likvidaci výsledků práce předchozích generací spjatých s velehradským unionismem. Těžiště práce spatřuji v komentáři klíčové otázky současného ekumenismu, totiž papežského primátu, jak ji Dvorník předložil ve své monografii *Byzantium and the Roman Primacy* (1966). Protože sama pocházím z farnosti Bílavsko, pokusím se zachytit pomocí krátkých interview současné povědomí o významu této osobnosti v jeho rodném kraji a na základě toho zpracuji návrh krátkého projektu k popularizaci jeho osoby pro kulturně-pastorační aktivity v rámci iniciativy *Evropská kulturní stezka sv. Cyrila a Metoděje*.⁷

Ve své práci postupuji z hlediska metodologického diferencovaně. V prvních dvou kapitolách přistupuji ke zpracování tématu ze dvou hledisek, která se vzájemně prolínají. Na základě kompilace pramenů a jejich komparace představím v práci syntézu různých náhledů, jejímž cílem je podat stručný, ale systematicky uspořádaný přehled dvou stanovených otázek:

a ve Vítkově. Potom pokračoval ve studiích v Praze, odkud odešel do Paříže, kde studoval několik oborů současně. V roce 1926 získal na Sorbonně doktorát filozofie. Od roku 1925 vyučoval v Praze a v roce 1928 byl jmenován profesorem církevních dějin Teologické fakulty Univerzity Karlovy (AMBROS, P., „Dvorník František (1893–1975)“. In *EnSlovKV*, str. 280–282); podrobněji NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, Refugium, Olomouc 2013, str. 5–162; NOVOTNÝ, G., Dvorník František 14.8.1893-4.11.1975 [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/DVORN%C3%8DK_Franti%C5%A1ek_14.8.1893-4.11.1975.

⁷ Evropská kulturní stezka sv. Cyrila a Metoděje [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: <http://www.cyril-methodius.eu/>.

a) Jaké je místo Františka Dvorníka v současném ekumenickém hnutí?

b) Jaké můžeme charakterizovat vědecké a organizační úsilí Františka Dvorníka v cyrilometodějské otázce kladené dnes?

Ve třetí kapitole půjde o seznámení s Dvorníkovým postupem v otázce papežského primátu, z kterého jsem se pokusila vyvodit základní koncept jeho teorie a dopadů na ekumenismus. V posledních dvou kapitolách se jedná o načrtnutí možné praktické aplikace, která se bude opírat o výzkum na základě ankety, její vyhodnocení a načrtnutí pastoračního vyústění v projektu *Evropská kulturní stezka sv. Cyrila a Metoděje* a to pro velehradskou farnost.

Ve své práci jsem si vědoma toho, že rozsah a šíře díla Františka Dvorníka přesahuje možnosti závěrečné práce na úrovni bakalářského studia. Toto výše popsané vymezení mého záměru je spojeno i s tím, co provázelo po celou dobu dynamiku psaní této práce. Překonávání těžkostí mě však přivedlo k novému postoji, jak se dívat na teologii vůbec. Při zpracovávání pro mne nových přehledů znalostí v oboru ekumenické teologie, srovnávání a pokusů o interpretaci textu jsem byla postavena do situací, které mnohdy přesahovaly mé síly. Nicméně, právě tato námaha mě přivedla ke zjištění, jak teologicky kladené otázky pomáhají nejen objasnit souvislosti a zhodnotit koncepcce, ale jak účinně načrtávají možnosti hledat možné odpovědi, které v sobě zahrnují nejen lidské úsilí, nýbrž i Boží pomoc, modlitbu a rozlišování.

1. Prof. František Dvorník a jeho místo v současném českém ekumenismu

Hovoříme-li o *českém ekumenismu*⁸, jsme si vědomi toho, že je pro něj „ústředním dialog mezi Římskokatolickou církví a *potomky reformace*“⁹. Naznačuje to již samotné demografické složení jednotlivých církví a církevních společenství. Podle údajů ČSÚ se v roce 2011 přihlásilo k Římskokatolické církvi 10,4% obyvatelstva, Československé církvi evangelické 0,5%, Československé církvi husitské 0,4% a Pravoslavné církvi 0,2%. Katolíci tvoří asi 75% všech věřících v České republice, protestantů je přibližně 4%, husitů 3%. Většina obyvatel se nehlásí k žádné církvi, klesá však počet těch, kteří by sami sebe prohlašovali za ateisty. Křesťanství je menšinou.¹⁰

1.1 Ekumenické hnutí

Dříve než se pokusíme vymezit místo Františka Dvorníka v *českém ekumenismu*, chceme upřesnit význam některých základních pojmů, s kterými budeme v práci pracovat. „*Ekumenické hnutí* (méně vhodný abstraktní výraz „ekumenismus“) je souhrnný název pro veškeré úsilí znovu sjednotit všechny křesťany různých vyznání, nejprve předběžnými organizačními kroky a nakonec dosažením jedné církve všech v Krista věřících podle jeho vůle. (...) Katolická církev se považuje dnes stejně jako dříve za ekumenickou církev, která představuje vlastní jedinou církev Ježíše Krista.“¹¹ S odkazem na R. Svatoně rozumíme pod pojmem *český ekumenismus* „zvláštní způsob, jímž Duch Svatý vede Boží lid a jednotlivé křesťany v českých zemích k naplnění Kristovy touhy po jednotě.“¹² Rozvíjí biblický imperativ vyjádřený v Ježíšově

⁸ K pojmu *český ekumenismus* srov. ŠPIDLÍK, T. Palčivá otázka českého ekumenismu. In *Nový život*, 24/1–2 (1982), str. 2–4.

⁹ SVATONĚ, R., *Duchovní cesty českého ekumenismu. Minulost, přítomnost a perspektivy*, Refugium, Olomouc 2014, str. 29.

¹⁰ Srov. Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu, 27. února 2014 [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>. Je známo, že 45% respondentů na otázku o náboženské víře vůbec nevedlo, 34% Čechů sama sebe hodnotí jako osoby bez náboženského vyznání.

¹¹ „Ekumenické hnutí“. In *TS*, str. 79.

¹² SVATONĚ, R., *Duchovní cesty českého ekumenismu*, str. 25.

velekněžské modlitbě: „Prosím nejen za ně, ale také za ty, kdo pro jejich slovo uvěří ve mne: ať všichni jsou jedno. Jako ty, Otče, ve mně a já v tobě, tak i oni ať jsou v nás, aby svět uvěřil, že ty jsi mě poslal.“ (Jan 17,20–21)

Ekumenický znamená platný pro celý svět, to, co je závazné pro všechny. Základem možnosti *ekumenického hnutí* je předpoklad jednoty, který je sice dnes ve své podobě historické narušen, ale v rovině teologického nahlížení tato jednota stále existuje, jen s bolestí čekáme na okamžik, kdy bude rozdělení překonáno. Obsahuje z naší strany nutné úsilí, z Boží strany tato jednota existuje, jen čeká na konečnou viditelnou a lidsky zakoušenou zjevnost jednoty vyznání víry. Církev je „Kristovo tajemné tělo, viditelné shromáždění i duchovní společenství, pozemská církev i církev obdařená nebeskými dary.“¹³ To, co tvoří vnitřní jednotu církve, je vyznání: „To je jediná Kristova církev, kterou vyznáváme ve Vyznání víry jako jednu, svatou, katolickou a apoštolskou.“¹⁴

Pro české prostředí má z důvodů dějinného vědomí *ekumenické hnutí* závažné místo. „Dějinná a duchovní zkušenost cyrilometodějské a východní křesťanské tradice, právě tak jako středověké úsilí o reformu, jí otevírá neopakovatelné možnosti k jejímu zpracování a rozvíjení podle správných ekumenických východisek.“¹⁵ Celou tuto zkušenost nepřímo dosvědčuje Yves Congar, když píše úvod k Dvorníkovu *Fotiu*. Katolický ekumenismus „je spíše samotným životem církve, teologickým uvažováním a jeho ospravedlněním, nakolik jen chtějí být zcela pravdivými, autentickými a hlubokými a usilují o plnost.“¹⁶ Pokusit se překonávat hluboce zakořeněný rozkol uvnitř křesťanství i v českém prostředí jen za předpokladu porozumění teologické podstatě ekumenismu. Postřehnout v lidské snaze působení Ducha Svatého vyžaduje očištěné srdce i ukázněný rozum, který projde námahou historické a teologické práce a uslyšet zřetelněji pronikání Ducha do nejvnitřnějšího života společenství církve, nacházet prapůvodní a konečnou podobu jednoty, ke které spějeme, aniž bychom působili násilí svobodě člověka. Ekumenismus totiž vyžaduje propojení hodnověrnosti s hledáním

¹³ LG 8.

¹⁴ LG 8.

¹⁵ *Život a poslání*, čl. 17.

¹⁶ CONGAR, Y., Předmluva. In DVORNÍK, F., *Fotiovo schizma. Historie a legenda*, Refugium, Olomouc 2008, str. 5.

plnosti. Jen ty urychlují jednotu, která je ve své nejhlubší podstatě darem Božím. Vlastní ekumenická práce spočívá v oblasti modlitby, vnitřního postoje a života věci celé modlící se, milující a žijoucí církve. Celou dobu před Druhým vatikánským koncilem lze chápat jako dobu přípravy, která spočívala v prohloubení informací, otevřením ducha kladením otázek a vnímáním celistvosti výzev, které k nám přichází. To je třeba mít na mysli, když chceme interpretovat ekumenismus Druhého vatikánského koncilu, ke kterému svojí prací Dvorník významně přispěl: „Podpořit *obnovu jednoty* mezi všemi křesťany je jedním z hlavních úkolů posvátného ekumenického Druhého vatikánského sněmu. Kristus Pán totiž založil církev jednu a jedinou, a přesto se více křesťanských společností vydává před lidmi za pravé dědictví Ježíše Krista. Vyznávají sice, že jsou všichni učedníci Páně, avšak rozdílně smýšlejí a jdou různými cestami, jako by Kristus sám byl rozdělen.¹⁷ Toto rozdělení však zřejmě odporuje Kristově vůli, je pohoršením světu a poškozují svatou věc hlásání evangelia všemu stvoření.“¹⁸

Odkrývat působení Ducha je možné jen prostřednictvím opravdového ekumenického dialogu a hovorem ve vztahu k otevřené budoucnosti. Nejde jen o překonání roztržek uvnitř společenství nebo nalezení pragmatického kompromisu, nýbrž o sblížení církevních společenství jako takových. „Předmětem ekumenického dialogu je vše, co může sloužit jednotě křesťanů v oblasti víry, církve, křesťanského života a odpovědných skutků vůči světu: tedy vzájemné informace o životě a učení; lepší vzájemné porozumění právě platných teologií; pokus o převod vlastní teologie do terminologie druhého a naopak; pokus o překonání opravdových rozdílů v učení; dohody o společných akcích.“¹⁹

V samotném počátku ekumenismu se stal hlavním kamenem úrazu problém misí. Probuzenecké hnutí uvnitř protestantismu vedl k první vlně misijního vzednutí na přelomu 18. a 19. stol. Vědomí toho, co v misijním prostředí znamená rozdělení církví, bylo vždy silným podnětem pro nápravu. Druhým motivem je neslučitelnost stavu

¹⁷ 1Kor 1,13.

¹⁸ UR 1.

¹⁹ „Ekumenické hnutí“. In *TS*, str. 79.

rozdělení s tím, co Bůh zamýšlel a nyní chce. Třetím důvodem jsou praktické těžkosti, které rozdělení přináší běžnému životu v rodinách a ve společnosti. Je však zřejmé, že „hlavní překážkou pro ekumenické hnutí je především nedostatečná vnímavost srdcí, jež netrpí rozdělením. Široké pole pro spolupráci církví je dáno pověřením všech křesťanů vytvářet lidštější a tím i křesťanštější profánní svět.“²⁰ Ekumenismem můžeme nazvat „četné snahy modlitbou, slovem i skutkem dospět k oné plnosti jednoty, kterou chce Ježíš Kristus.“²¹

1.2 Unionistické hnutí

Unionistické hnutí (preekumenické, protoekumenické) vychází z myšlenky slovanské jednoty, jehož nosnou osou byla transformace německého romantismu do slovanského světa. Evropské národní obrození přálo rozvoji národních tradic, včetně obrany národního jazyka. Jednou z nejdůležitějších příčin českého národního obrození byl však nepochybně fakt, že českému jazyku zůstaly věrné široké vrstvy prostých lidí, z nichž se některým jedincům podařilo proniknout do řad české a slovenské inteligence a stali se z nich kněží, řeholníci, učitelé, žurnalisté a spisovatelé. Mezi ně patřil jazykovědec a literární historik, „otec slavistiky“ geniální Josef Dobrovský († 1829) a etnograf slovenského původu Pavel Josef Šafařík († 1861) s jeho *Slovanskými starožitnostmi*. Byl to Ján Kollár († 1852) a Adam Mickiewicz († 1855), kteří připravili cestu pro *spirituální panslavismus*. „Plamenné výzvy Kollára a dalších českých buditelů ke slovanské vzájemnosti měly živý ohlas v ukrajinském ideovém hnutí, které se formovalo kolem tzv. Cyrilometodějského bratrstva a jehož se účastnili Taras Ševčenko († 1861), Mykola Ivanovyč Kostomarov († 1885), Izmail Ivanovič Srezněvskij († 1880), A. Meltyňskij, V. Bilozerskij a další.“²² Až mnohem později našlo toto hnutí odezvu v ruském slavjanofilství, které bylo spíše uzavřeno k svým vlastním tradicím a pěstovalo ruské tradice v konfrontaci s cizinou. Vlastní česká tradice založená Bohuslavem Balbínem uvádí na scénu křesťanský mesianismus slovanských národů, který se

²⁰ *Tamtéž*, str. 80.

²¹ UR 8.

²² GÓRKA, L., *Svatí Cyril a Metoděj. Ekumenické dimenze smíření*, Refugium, Olomouc 2007, str. 16.

soustřeďuje na náboženskou stránku národní otázky. Stále ještě není panslavistickou ideologií, nýbrž projevem sociální a politické sounáležitosti. Nová dynamika přišla s generací kněží vychovávanou Františkem Sušilem († 1868)²³ a to k náhledu překračujícímu horizont národní. Je posilněna stykem s jižními Slovany a zde pěstovanou vizí budoucnosti založenou na prorocké postavě Juraje Križaniće († 1683)²⁴ s jeho uniatsko-protireformačním barokním slavismem²⁵ a u nás známá díky mariborskému biskupovi Antonovi Martinovi Slomšekovi († 1862)²⁶. Toto kulturní prostředí Střední Evropy vedlo k *unionistickému hnutí* k neobvykle agilní činnosti. Její požadavek jednoty víry Slovanů rozdělenou na *slavia orthodoxa* a *slavia romana*²⁷ formuloval Antonín Cyril Stojan těmito slovy: „Stálé organizované obětavosti k zachování, obživení a rozšíření svaté víry katolické a apoštolské, kterou sv. Cyril a Metoděj u Slovanů zaštipil, od kteréž se pak většina odtrhla.“²⁸ Kromě domácích zdrojů byl velehradský unionismus posílen katolickým slavinismem papeže Lva XIII. (1878–1903). „Jeho program byl formulován kardinálem Eduardem H. Howardem (1829–1892) ve třech bodech: 1. podpořit úsilí o jednotu východních a západních Slovanů prostřednictvím úcty k apoštolům Slovanů sv. Cyrila a Metoděje, 2. zřídit papežský ústav pro studenty bohosloví ze všech slovanských zemí, 3. zřídit zvláštní oddělení při Kongregaci pro šíření víry s názvem Misie sv. Cyrila a Metoděje.“²⁹ Jeho fáze podrobně popisuje kardinál Tomáš Špidlík³⁰, kdy se mění původní národní (obrozenecký) charakter hnutí v hnutí politicky zaměřené, aby poté se stala celá cyrilometodějská otázka výsostným tématem teologickým, které vyústily prostřednictvím unijních kongresů na Velehradě do světové katolické teologie. A právě František Dvorník zde

²³ AMBROS, P., „Sušil František“. In *EnSlovKV*, str. 856.

²⁴ GOLUB, I., „Križanić, Juraj (lat. Crisanius)“. In *EnSlovKV*, str. 517–518.

²⁵ Tyto nábožensky založené proudy lze snadno odlišit od dobových politických programů, jako jsou například illyrismus, rusoslavismus či panrusismus, austroslavismus nebo novoslavismus; srv. WOLLMAN, F., *Slovesnost Slovanů*, Tribun EU, Brno 2012, str. 56–57.

²⁶ ŠPAČEK, M., „Slomšek, Anton Martin“. In *EnSlovKV*, str. 825–826.

²⁷ Srov. AMBROS, P., *Velehrad víry a naděje. Cyrilometodějská úcta v životě a poslání církve v českých zemích*, Refugium Olomouc 2013, str. 32–33.

²⁸ CINEK, F., *Velehrad víry. Duchovní dějiny Velehradu*, Lidové nakladatelství, Olomouc 1936, str. 409.

²⁹ AMBROS, P., *Velehrad víry a naděje. Cyrilometodějská úcta v životě a poslání církve v českých zemích*, Refugium Olomouc 2013, str. 66.

³⁰ Srov. ŠPIDLÍK, T., *Cyrlometodějská otázka*. In AMBROS, P. – ŠPIDLÍK, T., *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi. Vybrané otázky cyrilometodějské tradice. Bibliografie 1990–2011*, Refugium, Olomouc 2011, str. 69–78.

má své nezastupitelné místo společně s ostatními. Ekumenizmus má na paměti křesťany všech národů, unionizmus má na paměti slovanské národy – ale obojí má poslání pamatovat na sjednocení křesťanů ve víře pod Petrovým nástupcem, pod římským papežem. A k tomu Dvorník svým celoživotním dílem přispěl.

2. Prof. František Dvorník a jeho místo v cyrilometodějském hnutí spjatém s Velehradem

2.1 Dějiny velehradských unionistických kongresů

Unionistické kongresy na Velehradě jsou rozhodnými činy zaměřenými na uskutečnění křesťanské jednoty. Ve své studii *Dějiny velehradských unionistických sjezdů*³¹ Dvorník prohlašuje, že představují významný příspěvek k řešení problémů spojených s obnovením jednoty církví. První sjezd se konal na Velehradě v roce 1907, od té doby se tyto unionistické sjezdy, které byly svolávány v nepravidelných intervalech, staly významným a uznávaným fórem pro výměnu pravoslavných a katolických názorů.

Ještě před tím, než František Dvorník v roce 1964 oficiálně odešel ve svých 71 letech do důchodu, se jeho spojení s cyrilometodějským unionistickým hnutím dovršilo. Poněvadž v době komunismu na Velehradě nebylo možno nic organizovat ve stojanovském duchu, byl učiněn pokus pokračovat v Americe. Profesor František Dvorník, význačný pracovník velehradského unionismu, jako profesor Harvardovy univerzity v USA, spolu s Ambrožem Lvem Ondrákem OSB (1892–1961), opatem benediktinského kláštera sv. Prokopa v Lisle (Illinois), uspořádali tři unionistické kongresy jako pokračování velehradských sjezdů. V letech 1956, 1957 a 1959 se Dvorník těchto unionistických sjezdů velmi aktivně účastnil. Za slovy opata Ondráka můžeme vnímat ideovou myšlenku Dvorníkovu: „Zřejmý cíl programu našeho kongresu

³¹ DVORNIK, F., The History of the Velehrad Unionistic Congresses: (Excerpts only), in *Proceedings of the First Unionistic Congress. September 28, 1956 to September 30, 1956, St. Procopius Abbey, Lisle 1956*, str. 38–44.

je dvojí: zaprvé přemostit, abych tak řekl, propast existující mezi Velehrady minulosti a budoucnosti; druhou částí úkolu je naroubování ducha Velehradu na americkou scénu. Tak jako Velehrad rozkvétal pod laskavou péčí Svatého stolce, tak i my máme naději na stejné požehnání.³² Ve svém vystoupení ukázal Dvorník na propojení mezi Velehradem a klášterem v Lisle.³³ Byl to nejen projev zdvořilého uznání americkým organizátorům, ale velmi dobrý postřeh založený na znalosti politických dějin, které ho vedly k tomu, že budoucnost svojí práce pro jednotu křesťanů spojil s činností ve Spojených státech. Ukázal na Stojanův plán díla, které se podle jeho pojetí mělo rozrůst ve velkou mezinárodní náboženskou organizaci pro obnovu jednoty církve. Modlitbu je třeba doprovodit účinnou a obětavou láskou. Dvorník viděl dvě nebezpečí: panslavismus a rezistenci ze strany kněží, kteří celou myšlenku považovali za pouhou utopii. Důležitou úlohu sehrály poutě, které byly projevem emancipace katolíků. Upozornil na důležitou roli amerických Čechů, především Dr. Hynka Dostála, známého redaktora týdeníku *Hlas*.³⁴ Když byl časopis *Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje* v Protektorátu zrušen nacisty dne 15. května 1941 a o rok později i zakázán (3. července 1942), úloha jeho členů ve Spojených státech se stala o to důležitější. Po obnovení jeho činnosti po druhé světové válce však jeho trvání mělo jen krátkou dobu. Koncem roku 1948 bylo zastaveno vydávání časopisu a po smrti mons. Františka Jemelky končí i činnost spolku. V Římě v roce 1951 započala iniciativa různých slovanských národů, která vyústila v založení odboru na Kongregaci pro východní církve s názvem *Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje*. Ústřední výbor měl sídlo při chrámu sv. Antonína, který tvořil součást Russica³⁵. V jeho čele stál polský kanonista a konzultor v otázkách manželství na Kongregaci pro východní církve mons. Marian Strojny (1906–1998)³⁶, český jezuita Josef Olšr SJ³⁷, chorvatský historik Ivan Vitezić (1914–1985)³⁸

³² ONDRAK, A.L., Address of Welcome, in *Proceedings of the First Unionistic Congress, September 28, 1956 to September 30, 1956*, St. Procopius Abbey, Lisle 1956, str. 15–18 (citát str. 17n.).

³³ Apoštolát svatých Cyrila a Metoděje. In *První unionistický sjezd ve Spojených státech, konaný ve dnech 28. až 30. září L. P. 1956 v opatství sv. Prokopa v Lisle, Illinois, Unionistický apoštolát při opatství sv. Prokopa, Lisle 1957* (František Dvorník?).

³⁴ Srov. DVOULETÝ, D., *Život a dílo JUDr. Hynka Dostála: Vztah českých katolických krajanů v USA ke své bývalé vlasti*, Olomouc 2010 (Diplomová práce) [online] [cit. 20.1.2020]; dostupné z: <https://theses.cz/id/dzkcba/>.

³⁵ ČEMUS, R., „Papežská ruská kolej svatě Terezie od Dítěte Ježíše (Russicum)“. In *EnSlovKV*, str. 672.

³⁶ Strojny Marian (1906-1998), kanonista [online] [cit. 20.1.2020]; dostupné z: https://silesia.edu.pl/index.php?title=Strojny_Marian.

(Chorvat) a slovinský jezuita Antonij Koren SJ (1910–1985)³⁹. Tato činnost byla podporována osobně francouzským kardinálem Eugènem Tisserantem (1884–1972)⁴⁰. Kromě tohoto shrnutí Dvorník vystoupil se svými odbornými přednáškami, kde představil s vědomím návaznosti na unionistické práce spojené s velehradským hnutím. Podrobně o nich referuje ve své biografii Ludvík Němec.⁴¹

„Jádro problému spočívá ve stanovení správného přístupu k úspěšnému obnovení jednoty církvi. Jak už bylo řečeno dříve, Dvorník byl přesvědčen (a vyjádřil to ve své práci *Studium historie církve a obnovení jednoty křesťanů*⁴²), že je nejprve třeba odříznout od populárních historických výkladů veškerou propagandu a legendické výmysly, které – ať jsou touhy a úmysly, jež stály u jejich zrodu, sebezbožnější a sebelepší – ve výsledku způsobily jen zatemnění problémů a překrucování fakt. V úsilí o návrat k čistým původním pramenům byl Dvorník úspěšný a právě díky tomu se stal přijatelným pro unionistická hnutí obecně. Odborníci, kteří se účastnili pravidelných *unionistických sjezdů* na Velehradě v Československu a jim podobných v opatství sv. Prokopa v Lisle v Illinois (s plány na budoucí setkávání),⁴³ mu dali za pravdu a chápali, že toto je podstata problému. Spolu s Dvorníkem byli přesvědčeni, že obnovení jednoty je nejen možné, ale i uskutečnitelné, pokud budeme ochotni přijmout tezi, že obě strany byly ve skutečnosti obětí legendy a propagandy, které později přibarvily historická fakta natolik, že odlišit je od fikce se stalo prakticky nemožným.“⁴⁴

Své přispění k tomuto praktickému vidění věcí očima unionistických nadšenců, viděl Dvorník v nutnosti propojení odborné a popularizační práce, spojené s bezprostřední výměnou myšlenek a prohloubením vzájemného poznání. Byl přesvědčen, že vše co předcházelo modernímu pojetí ekumenismu, jak jej vypracoval Druhý vatikánský koncil, a bylo spojené s velehradskými unionistickými snahami, mělo velký význam: „Představují významný příspěvek k řešení problémů spojených s obnovením jednoty

³⁷ AMBROS, P., „Olšr, Josef SJ (1913–1984)“. In *EnSlovKV*, str. 642–643.

³⁸ LONČAREVIĆ, V., Povjesničar i kroatist Ivan Vitezić Hrvatski svećenik na bečkom sveučilištu [online] [cit. 20.1.2020]; dostupné z: <https://www.glas-koncila.hr/povjesnicar-i-kroatist-ivan-vitezic>.

³⁹ Antonio Koren (1910–1985), in AMATO, A. – ŠPIDLIK, T., (ed.), *Testi mariani del secondo millennio, II. Autori dell'area russa, secoli XI – XX*, Città Nuova, Roma 2000, str. 528–531.

⁴⁰ Eugène Tisserant [online] [cit. 20.1.2020]; dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Eug%C3%A8ne_Tisserant.

⁴¹ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 131–136.

⁴² DVORNÍK, F., The Study of Church History and Christian Reunion, in *The Eastern Churches Quarterly*, 6 (1945), str. 17–36; vydáno také jako separát (Catholic Records Press, Exeter, 1945).

⁴³ *První unionistický sjezd ve Spojených státech, konaný ve dnech 28. až 30. září L. P. 1956 v opatství sv. Prokopa v Lisle, Illinois*, Unionistický apoštolát při opatství sv. Prokopa, Lisle 1957.

⁴⁴ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 120–121.

církvi.⁴⁵ Ozývají se zde odvážná slova arcibiskupa Leopolda Prečana ze čtvrtého unionistického sjezdu: „Přijde doba, kdy se celému světu vyjeví, že práce Vaše nebyly marny, ale že připravily cestu věkům budoucím, časům radostnějším. My sbíráme roztroušené, obnovujeme porušené, obvazujeme poraněné, až přijde však plnost času, Bůh sám svojí milostí dokoná naše snahy a zraněnému tělu Církve opatří účinný lék.“⁴⁶ Prof. Leonard Górka ukazuje na tři základní rysy velehradského hnutí, které byly vzájemně těsně propojeny a spojovaly v jeden celek postupně stále hlouběji zpracovanou metodu práce s praktickou schopností zapouštět její výsledky i od širších řad věřících prostřednictvím lidového apoštolátu. *Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou blahoslavené Panny Marie*⁴⁷ byl širokým lidovým hnutím, který věc jednoty podporoval modlitba a štědrostí.

„Z vybraných členských příspěvků kromě toho poskytoval pomoc nejchudším místním církvím na slovanském území. Tato pomoc byla určena především seminářům, chudým farnostem a studentům teologie jak katolickým, tak pravoslavným.“⁴⁸

2.2 Apoštolát jednoty

Apoštolát jednoty bylo sdružení kněží, které myšlenku jednoty propagovalo především tím, že vytvářelo platformu pro zájemce, kteří se o problematiku zajímali, kteří ji chtěli studovat a byli ochotni se účastnit užných setkání. Z těchto řad se rodili ti, kteří celou myšlenku propagovali mezi širokými vrstvami věřících. Jeho rozsah nejlépe dokumentuje publikace olomouckého církevního historika Bohumila Zlámala, který je rozděluje podle oboru zájmu: archeologové, básníci a skladatelé písní, dějepisní badatelé, cyrilometodějští filologové, kazatelé, liturgické, cyrilometodějští národopisci, politici, povídkáři, publicisté a redaktoři, benedikтинští a mladší publicisté, unionisté,

⁴⁵ *První unionistický sjezd ve Spojených státech, konaný ve dnech 28. až 30. září L. P. 1956 v opatství sv. Prokopa v Lisle*, str. 39; srv. MIKULA, F., Unionistické kongresy, in *Nový svět*, 25. října 1956, str. 3.

⁴⁶ CINEK, F., *Velehrad víry. Duchovní dějiny Velehradu*, Lidové nakladatelství, Olomouc 1936, str. 509.

⁴⁷ ŠPAČEK, M., „Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou blahoslavené Panny Marie“. In *EnSlovKV*, str. 82–84; podrobně srov. TENTÝŽ, *Fórum Velehrad IV. Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje 1910-1948: bibliografie časopisu věnovaného sjednocení Slovanů v Kristu a ukázky jeho unijního úsilí*, Refugium, Olomouc 2011.

⁴⁸ GÓRKA, L., *Svatí Cyril a Metoděj*, str. 54.

vytvářející a zakladatelé spolků.⁴⁹ Jeden z projevů těchto snah bylo i uvádění hlaholské liturgie na Velehradě, kde tehdy 27 letý Dvorník společně s prof. Vašicou a kroměřížským kanovníkem A. C. Stojanem se aktivně přispěl. V neděli 4. července 1920 při vigílii slavnosti sv. Cyrila a Metoděje byla na nádvoří poprvé sloužena hlaholská liturgie, které předsedal F. Dvorník. V pondělí 5. července ve čtyři hodiny ráno slavil hlaholskou liturgii A. C. Stojan.⁵⁰ Vidíme, že tento Dvorníkův postoj je naplněním jeho životního poslání, které vyjádřil ve svém deníku: „Chci se docela onomu velkému úkolu věnovat, chci náležet jen duším, pracovat pro spásu a velikost Slovanstva, šířit mezi nimi známost a lásku ku svaté církvi.“⁵¹

2.3 Velehradská akademie

Třetí sdružení nese název *Velehradská akademie*, která za svoji tribunu zvolila *Acta Academiae Velehradensis*⁵². Górka je charakterizuje takto:

„Celkem bylo vydáno 18 svazků akademických akt, představujících cenný soubor srovnávacích textů a materiálů, jež jsou hodny pozornosti také vzhledem k autorům (Sergej Bulgakov, František Cinek, František Dvorník, Fratišek X. Grivec, Josef Vajs, Josef Vašica, Bohumil Spáčil a další). Obširnější monografie byly nadto vydávány v edici *Opera Academiae Velehradensis*. Kromě vydavatelské činnosti pracovala v rámci Velehradské akademie sekce teologů, kteří připravovali témata a materiál pro kongresy a navazovali kontakty s pravoslavnými teology. Delegáti Velehradské akademie se aktivně účastnili vědeckých konferencí věnovaných problematice východní církve, např. v Praze (1929), v Palermu (1930) a v Syrakusách (1931). Na důkaz uznání vědeckého působení Velehradské akademie ji Ministerstvo kultury a školství Československé republiky zahrnuje mezi vědecké společnosti (1931).“⁵³

Bylo to sedm velkých unionistických sjezdů na Velehradě, tři z nich již před první světovou válkou. Po první světové válce se na Velehradě konaly dvě menší porady a následovaly čtyři další mezinárodní kongresy. Z Velehradu jako ohniska se pak šířily

⁴⁹ ZLÁMAL, B., *Galerie cyrilometodějských pracovníků nové doby*, Refugium, Olomouc 2013.

⁵⁰ *Velehradské zprávy*, 3 (1920), str. 3 srov. HUDEC, P., Hlaholská liturgie na Velehradě. In HUDEC, P. (ed.), *Ročenka občanského sdružení Matice velehradská 2012*, Matice Velehradská, Velehrad 2013, str. 42–45, zde str. 43–44.

⁵¹ Citováno dle ZAHRADNÍK, A., *František Dvorník (1893–1975). Život kněze, politika a vědce*, diplomová práce, FF UP v Olomouci, Olomouc 1998, str. 17.

⁵² KARZCUBOVÁ, L., „Acta Academiae Velehradensis“. In *EnSlovKV*, str. 37–39.

⁵³ GÓRKA, L., *Svatí Cyril a Metoděj*, str. 55.

unionistické snahy také v ostatní Evropě, v zemích slovanských i neslovanských.⁵⁴ Činnost *Velehradské akademie*, v které byl Dvorník stále více angažován pro svoji nepostradatelnou schopnost vnášet nové kritické přístupy do kladení otázek týkajících se příčin postupného rozpadu jednoty mezi křesťanským Východem a Západem, nabrala na intenzitě v souvislosti s přípravami na IV. unionistický sněm na Velehradě v roce 1924.⁵⁵ Vliv Dvorníka na domácí dění se stává stále významnějším: přednáší jeden z hlavních příspěvků na V. unionistickém kongresu (1927).⁵⁶ František Cinek zmiňuje tuto pozitivní agitaci ve Francii. Nejdříve jsou podporováni „čeští krajani ve Francii, kteří se sdružují pomocí Apoštolátu v katolických spolcích, kde jejich víra a mravní život nachází posílení slovem i dobrou četbou.“⁵⁷ Shrnující informaci podává

„Práce Dr. Dvorníka v Paříži. Je tam poslán za účelem studií, při tom však pracuje v intencích unionismu a stará se o duchovní správu Čechů nejen v Paříži, ale i na jiných místech Francie. Poslali jsme mu malé katechismy a biblické dějepavy, aby mohl dítkám českým rozdati. Žádal také kalendáře Matice cyrilometodějské, ty mu však nemohly býti poslány, protože celý zvětšený náklad byl již v listopadu rozprodán. Dr. Dvorník má v Paříži možnost navázati styky se všemi pracovníky unionistickými ve Francii, takže bude naší zdatnou silou, až se k nám vrátí. Dr. Dvorník, P. Jemelka, Pospíšil a dr. Žůrek povedou u nás unionismus, neboť jim umožnil cesty za hranice důmyslný arcibiskup dr. Stojan. Jen znalostí světa zahraničního lze pracovati u nás na ideách apoštolátních.“⁵⁸

První období Dvorníkovy vědecké práce je zahájeno v Paříži studiem otázky vztahu byzantské říše k sousedním slovanským národům a misijního působení byzantské církve mezi Slovaný.⁵⁹ Zde se již nachází přístup k jádru celé problematiky cyrilometodějské misie: *Fotius a moravská misie* (5. kapitola), *Obrácení Bulharů* (6.

⁵⁴ TKADLČÍK, V., *Minulost a budoucnost Velehradských kongresů*, Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, Velehrad [1993], str. 13.

⁵⁵ *Acta IV. Conventus Velehradensis, sumptibus archiepiscopi Olomucensis*, Olomucium 1925; srov. ŠPALDÁK, A., IV. velehradský sjezd unionistický. In *ACM*, 15/9–10 (1924), str. 258–284, zde str. 271.

⁵⁶ DVORNÍK, F., De Sancto Cyrillo et Methodio in luce historiae Byzantinae, in *Acta V. Conventus Velehradensis anno MCMXXVII*, post S. Cyrillum natum MC, sumptibus Academiae Velehradensis, Olomucium 1927, str. 144–155.

⁵⁷ CINEK, F., Velehrad víry. Duchovní dějiny Velehradu, Lidové nakladatelství, Olomouc 1936, str. 487.

⁵⁸ Práce dra Dvorníka v Paříži. In *ACM*, 16/1 (1925), str. 13; Dvorník založil v Paříži Spolek sv. Metoděje pro vydržování českých bohoslužeb; srov. ZHÁNĚL, R. Katolický spolkový život krajanů ve Francii, in *ACM*, 18/1 (1927), str. 25–27.

⁵⁹ DVORNÍK, F., *Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle*, Librairie ancienne Honoré Champion, Paris 1926 [= Travaux publiés par l'Institut d'études slaves 4].

kapitola) a *Dílo obou bratří uznáno v Římě* (6. kapitola). Zde je obsažena i reflexe toho, proč si sv. Cyril a Metoděj udrželi příznivé vztahy s Římem v době, kdy Fotiův rozpor s Římem vyvrcholil v roztržku. Osvětlení tzv. bulharské otázky poskytlo Dvorníkovi klíč k osvětlení záměrů Říma vůči moravské misii svatých bratří.⁶⁰ Podle prof. Vojtěcha Tkadlčíka chceme-li sestoupit ke kořenům slovanského unionismu (úsilí o jednotu Slovanů ve víře) nebo řečeno moderněji – ekumenismu, musíme se vrátit až ke sv. Cyrilu a Metoději. Oni žili před rozkoem v církvi, i když už tehdy se rýsovaly první jeho začátky. Byli činiteli jednotícími a ne rozděluujícími. Správně chápali potřebu pluralismu v církvi. Střed jednoty církve viděli v Římě. Sv. Cyril a Metoděj žili v době, kdy ještě trvala jednota církve, ale byla již nebezpečně ohrožena. Svými slovy i skutky byli svědky jednoty a ukazateli cest smíření pro následující pokolení. Proto snahy o jednotu Slovanů ve víře se odvolávají na ně a navazují na jejich dílo.⁶¹ Podkladem tomu bylo studium základního pramene cyrilometodějské misie, životopis sv. Cyrila a Metoděje. Přistoupil ke zkoumání staroslověnských legend *Život Konstantina a Metoděje*, kde se věnoval především té části života světců, která je zde zachycena a popisuje jejich působení ještě před jejich příchodem na Velkou Moravu.⁶² Tímto způsobem se mu podařilo vykreslit život Byzance 9. stol., její zahraniční politiku a diplomacii. Prokázal vysokou historickou věrohodnost údajů, které legendy obsahují. To již byla cesta otevřená ke studiu fotiovské otázky.⁶³

Ohledně přínosu Dvorníka byl Tkadlčík přesvědčen o tom, že velký význam v dějinách velehradského unionismu měl profesor Karlovy univerzity, profesor František Dvorník. Dvorníkovy práce znamenají novou epochu v cyrilometodějském bádání.⁶⁴ Přehlédneme-li mimořádnou vědeckou a přednáškovou činnost Dvorníka po návratu z pařížských studií, vidíme, že zde podpora úsilí *Akademie Velehradské* nepolevuje, i když jeho síly se soustředí i na nový důležitý projekt, totiž že se stává spoluzakladatel

⁶⁰ Podrobněji srv. BIDLO, J., *Les Slaves, Byzance et Rome...*, in *Časopis Matice moravské*, 51 (1927), str. 241–254.

⁶¹ TKADLČÍK, V., *Minulost a budoucnost Velehradských kongresů*, str. 7.

⁶² DVORNÍK, F., *Les Légendes de Constantin et Méthode vues de Byzance*, Orbis, Prague 1933

⁶³ VAVŘÍNEK, V., František Dvorník. In DVORNÍK, F., *Byzantské misie u Slovanů*, přel. V. Vavřínek, Vyšehrad, Praha 1970

⁶⁴ TKADLČÍK, V., *Minulost a budoucnost Velehradských kongresů*, str. 30–31.

Slovanského ústavu v Praze.⁶⁵ Dále podle Tkadlčíka velký a trvalý význam velehradských sjezdů spočíval v tom, že uvedly do pohybu velké hnutí, které se šířilo dál a dál, až konečně na Druhém Vatikánském koncilu ovládlo celou církev a stalo se nejaktuálnějším úkolem církve v dnešní době. Jejich význam spočívá v tom, že se staly mohutným výkřikem víry a naděje, slyšitelným v celé Evropě i daleko za hranicemi Evropy. Připomněly křesťanům, že je příkazem Božím, aby se smířili a obnovili jednotu.

2.4 Přínos prof. Františka Dvorníka pro velehradský unionismus

Hned po návratu do Čech se profesor Dvorník horlivě zapojil do unionistického hnutí, jež se soustřeďovalo do starobylého Velehradu. Aktivně se účastnil velehradských kongresů, jak o tom svědčí jeho latinsky napsané přednášky, které pro ně připravil a v nichž shrnoval výsledky svého bádání.⁶⁶ Shrňeme-li přehledně hlavní přínos Dvorníkův pro velehradský unionismus, můžeme se zmínit o třech základních bodech:

1. Seznámení s francouzským katolickým prostředím a s tamějšími činiteli horlivě pracujícími pro jednotu všech křesťanů.

Na podzim roku 1920 se profesor Dvorník zapisuje ke studiu na pařížské Sorbonně. Velmi záhy se seznamuje s velmi vlivným představitelem těchto snah, s abbé Fernandem Portalem, který Dvorníka ovlivnil.

Dvorník našel v Paříži rychle cestu do okruhu lidí, spojených osobností známého apoštola jednoty křesťanů mons. Fernanda Portala (1855–1926).⁶⁷ Zde se Dvorník seznámil s ekumenicky naladěnými anglikány. Tato skupinka otevřela Dvorníkovi možnost pracovat pro domácí velehradské cyrilometodějství na zcela nové bázi. Byly to známé *mechelenské rozhovory* (1921–1925)⁶⁸, které byly v tomto pařížském kroužku živě diskutovány. Diskuze otvíraly nové pohledy i na pravoslavnou tradici prostřednictvím Henriho Lorina na dílo Vladimíra Solovjova a skrze W. J. Birkbecka na dílo Chomjakova. To umožnilo přinést na Moravu (i do Prahy) širší vhled do diskutovaných otázek jednoty.

⁶⁵ Srov. VAVŘÍNEK, V., „Česká byzantologie“. In *EnSlovKV*, str. 228–229.

⁶⁶

⁶⁷ HEMMER, H., *Monsieur Portal, prêtre de la mission: 1885–1926*, Bloud et Gay, Paris 1947, str. 164–169.

⁶⁸ *The Conversations at Malines, 1921–1925: Original Documents*, ed. Lord Halifax, P. Allan, London 1930; srv. FRERE, W.H., *Recollections of Malines*, The Centenary Press, London 1935.

Navíc Dvorníkem pěstované studium celého kontextu politického, kulturního a teologického, které k dějinám vztahů Východu a Západu patří, přináší pochopení celku z hlediska partikularismu, podle něj výchozího, zcela legitimního politického principu celého Východu.⁶⁹

Své poznatky vtělil do své studie *Kruh katolických učenců pro jednotu církvi*⁷⁰. Jak těsně byl spjat Dvorník v době svých pařížských studií s unionisty, ukazuje i nepatrná zmínka, uvedená v aktech IV. unionistického sjezdu (1924). Uvádí jako své bydliště adresu abbého Portala, které se stalo až do jeho smrti v roce 1926 centrem zahraničních studentů, které spojoval zájem o jednotu křesťanů. Právě zde se zrodily budoucí kontakty, které otevíraly cestu do akademického, církevního a politického světa.⁷¹ Ještě v pozdním věku profesor Dvorník vděčně vzpomínal tohoto muže, kterému vděčil za mnohé – nejen za pomoc v praktickém životě, ale i v utváření svého duchovního vývoje.⁷² Svědčí o tom i dedikace v jeho monografii *Život svatého Řehoře Dekapolity a makedonští Slované v 9. stol.*: „Památce otce Fernanda Portala, kněze misionáře, apoštola církevní jednoty.“⁷³ Kontakty s Francií udržoval i po svém nástupu do Prahy, kde se ujal katedry církevních dějin – shodou šťastných náhod – na Teologické fakultě Karlovy univerzity. Zároveň vyučoval na francouzském lyceu a byl kaplanem francouzské komunity v Praze.⁷⁴

Jak nás podrobně zpravuje Ludvík Němec, blízké přátelství s abbé Portalem umožnilo Dvorníkovi hlouběji se seznámit s významnými závěry tzv. *Lambethské konference*⁷⁵ z roku 1920 a velmi důkladně i s *rozhovory v Mechelen* v letech 1921–1926.⁷⁶ Jeho

⁶⁹ AMBROS, P., *Velehrad víry a naděje. Cyrilometodějská úcta a dědictví v život a poslání církve v českých zemích*, Refugium Olomouc 2013, str. 74.

⁷⁰ DVORNIK, F., *Le Cercle d'études catholiques pour l'Union des Églises*, Amitiés catholiques, Paris 1925; NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 62.

⁷¹ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 21–24.

⁷² *Tamtéž*, str. 29–30.

⁷³ DVORNIK, F., *La vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IXe siècle*, Champion, Paris 1926, str. 3; NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 32.

⁷⁴ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 36.

⁷⁵ „Od r. 1867 se setkávají všichni anglikánští biskupové po deseti letech ke společné konferenci. Předsedá arcibiskup z Canterbury, podle jehož sídla *Lambeth-Palace* v Londýně se konference nazývá. Fórum biskupů sice nemá žádnou církevní jurisdikční pravomoc, má však veliký význam pro jednotu anglikánské církve v celém světě.“ („Lambethské konference“ [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/lambethske-konference>).

⁷⁶ Srov. LANNE, E., „Beauduin, Dom Lambert (1873–1960)“. In *EnSlovKV*, str. 157–158.

přátelství s československým velvyslancem ve Francii Štefanem Osuským⁷⁷ mu umožňovalo tyto vztahy udržovat na nejvyšší úrovni. Vyvrcholením těchto snah bylo udělení čestného doktorátu pařížskému kardinálovi Jeanu Verdierovi a kardinálu Alfrédovi Baudrillartovi na Karlově univerzitě. Ve svém *laudatio* ze dne 22. února 1936 připomíná tři důležité instituce, jejímž prostřednictvím se tato vazba na Francii uchovávala: *Československá katolická misie (Mission catholique tchécoslovaque)*, *Katolický výbor pro francouzská přátelství (Comité catholique des Amitiés Françaises)* a *Katolický institut v Paříži (Institut catholique)*.⁷⁸ Tyto vztahy ho vedly k tomu, že v roce 1939 emigroval, kde se dostal do soukolí politických šarvátek československé emigrace a upadl do nemilosti Edvarda Beneše.⁷⁹ To se později stalo i jedním z důvodů, proč se stal v Československu nežádoucím a volil raději emigraci do Spojených států amerických.⁸⁰

2. Zprostředkování nové podoby komunikace cyrilometodějských pracovníků s vědeckým a politickým světem

Ještě z Francie referuje Dvorník o smrti Mons. Louise Petita⁸¹ a zmiňuje se o jeho knihovně, kterou daroval společně s několika nepublikovanými rukopisy Vatikánské knihovně⁸². Již tato malá poznámka ukazuje, jak se zájem Dvorníka soustřeďuje na zprostředkování odborných vědeckých informací. Usiloval o to, aby se dostali do řad kněžstva a spolu se zprostředkováním nových metodologických přístupů. Pařížská studia rozšířila jeho intelektuální horizont a stala se celoživotním podnětem pro jeho další badatelskou činnost. Zde studoval pod vedením jednoho z vůdčích postav světové byzantologie, Charlese Diehla (1859–1944).⁸³ Jak dále upozorňuje Vladimír Vavřínek, nelze ani zapomenout na ostatní jeho učitele: G. Millet, F. Lot, A. Mazon a velmi dobrou

⁷⁷ Štefan Osuský byl ve Francii velvyslancem od roku 1920; srov. Štefan Osuský [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0tefan_Osusk%C3%BD

⁷⁸ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 45–51.

⁷⁹ *Tamtéž*, str. 72–81.

⁸⁰ *Tamtéž*, str. 88–90.

⁸¹ Rev. Louis Petit, A.A. (1868-1927) [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: <https://www.assumption.us/about-us/portraits/prominent-assumptionists/958-rev-louis-petit-1868-1927>.

⁸² DVORNIK, F., Smrt spolupracovníka pro sblížení církví, in *ACM*, 18/12 (1927), str. 419.

⁸³ Charles Diehl [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Diehl.

průpravu z řecké paleografie na *École des hautes études* u profesora Henriho Lebèguea a na *École des chartes* ke studiu diplomatiky.⁸⁴

Dvorník si byl vědom toho, že nutnou podmínkou pro pochopení raných dějin Slovanů je spojená se studiem Byzance. To je i jádro jeho doktorské práce *Slované, Byzanc a Řím IX. století*⁸⁵. Byla to přirozená podoba toho, v čem Dvorník vyrůstal: cyrilometodějská tradice spjatá s Velehradem. Připravil si půdu tím, že o dobře známých historických skutečnostech pojednal novým způsobem. Především ukázal, že byzantská misie sv. Cyrila a Metoděje byla součástí byzantské misijní strategie a že je ji nutno interpretovat z této perspektivy. Uskutečňovala se v politickém prostoru vztahů mezi jednotlivými politickými subjekty té doby: Byzancí, Svatým stolcem a Franskou říší. Plasticky vyobrazené poměry vztahů mezi cařihradským patriarchou a papežem, snaha získat jurisdikci na Illyriem a dosažení svrchovanosti pokřesťanštěného Bulharska společně s expanzí Franské říše na Východ, to vše bylo pozadím cyrilometodějské misie.⁸⁶

Studoval cyrilometodějské prameny na širším podkladě byzantologie, a tak snesl veliké množství historických dokladů, jimiž dokázal věrohodnost staroslověnských *Životů Konstantina a Metoděje*. Dvorník také osvětlil osobnost patriarchy Fotia a očistil ji od legendárních smyšlenek, týkajících se tzv. druhého schizmatu Fotiova. Tím osvětlil také vztah sv. Cyrila k Fotiovi samému a k jeho dílu. Učinil to ve svém hlavním díle o Fotiově schizmatu, které vyšlo v letech 1948–1952.⁸⁷

Tato práce o Fotiovi je všeobecně dobře známa. Její základ tvoří odborná studie publikovaná v časopise *Byzantion* v roce 1933: Druhé Fotiovo schizma. Historická mystifikace.⁸⁸ „Tento článek, jehož vůdčí myšlenka se tak výrazně rozcházela s všeobecně přijímaným míněním, byl však ve skutečnosti jen začátkem fotiovských

⁸⁴ VAVŘÍNEK, V., Francis Dvorník – a World-Renowned Byzantinist, in *Homage to Francis Dvorník. Byzantinoslavica, LXXVI/3 – Supplementum*, Slovanský ústav AV ČR, Prague 2018, str. 8–9.

⁸⁵ DVORNÍK, F., *Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle*, Honoré Champion, Paris 1926.

⁸⁶ VAVŘÍNEK, V., František Dvorník. In DVORNÍK, F., *Byzantské misie u Slovanů*, Vyšehrad, Praha 1970, str. 8–9.

⁸⁷ DVORNÍK, F., *The Photian Schism. History and Legend*, University Press, Cambridge 1948, čes. DVORNÍK, F., *Fotiovo schizma. Historie a legenda*, Refugium, Olomouc 2008.

⁸⁸ DVORNÍK, F., *Le second schisme de Photios. Une mystification historique*, in *Byzantion*, 8 (1933), str. 425–474.

studií profesora Dvorníka. (...) Byla to převratná práce a D. Obolenský ji právem označil za jeden z nejpodstatnějších příspěvků k dějinám východní církve a jejich vztahů k západu uveřejněných ve 20. stol.“⁸⁹

Nelze však ani zapomenout na druhé revoluční dílo, které ve stejnou dobu napsal, totiž již zmíněné hagiografické životy svatých Cyrila a Metoděje.⁹⁰ V této knize se už také výrazně projevuje sklon pojednávat otázky způsobem, který umožňuje nahlížet sporné věci i z druhé strany. V Dvorníkově přístupu k jednotě se podle všeho nejčastěji objevuje a opakuje důraz na myšlenku *ut audiaturs pars altera (odkaz – ať je slyšena i druhá strana)*, protože přezkoumává historická fakta a hledá vzájemnou dohodu a porozumění. Tato ekumenická myšlenka se stává přímo vůdčím motivem celého Dvorníkova životního díla. V závěrečných kapitolách věnovaných moravské misii obou bratří a zejména problematice Metodějova postavení jako arcibiskupa si Dvorník klade otázku, jak lze interpretovat skutečnost, že tito misionáři vyslaní byzantským císařem a cařihradským patriarchou a působící na Moravě právě v době, kdy vrcholila roztržka mezi oběma velmocemi křesťanského světa, uznali svrchovanost Říma nad moravskou církví a Metoděj přijal biskupské svěcení z rukou římského papeže; dále jak lze objasnit, že na sklonku svého života, jako papežem vysvěcený arcibiskup a papežský legát, vykonal cestu do Cařihradu, kde byla jeho činnost schválena byzantským císařem, tak i cařihradským patriarchou. V odpovědi na tyto otázky Dvorník poukazuje na univerzalistické pojetí církve obou bratří, z něhož vycházelo i jejich dílo kulturní, tj. vytvoření slovanského písemnictví.⁹¹

I v tomto období se snaží informovat českou veřejnost o své práci. Zpráva o jeho publikaci o svatém Řehoři Decapolitovi († 842) se objevuje v *Českém časopise historickém* jako krátká poznámka, protože přináší mnoho významných údajů o Slovanech na byzantském území.⁹² Jsou zveřejněny dvě rozsáhlé recenze na jeho disertační práci od dvou žáků, pozitivisty prof. Jaroslava Golla, profesora

⁸⁹ VAVŘÍNEK, V., František Dvorník, str. 11.

⁹⁰ DVORNÍK, F., *Les Légendes de Constantin et Méthode vues de Byzance*, Orbis, Prague 1933.

⁹¹ VAVŘÍNEK, V., František Dvorník, str. 9–10.

⁹² La vie de saint Grégoire le Décapolite et les Slaves Macédoniens au XIe siècle, in *Český časopis historický*, 33/3 (1927), str. 668.

východoevropských dějin na Univerzitě Karlově Jaroslava Bidla († 1937) a plumlovského rodáka profesora na žižkovské reálce Františka Hýbla⁹³. Již přednáška na V. unionistickém sjezdu na Velehradě (1927) o svatém Cyrilu a Metoději z hlediska byzantských dějin⁹⁴, dávala tušit směr jeho bádání, které vyústilo v jeho dvě výše zmíněná revoluční díla. Snaha o kvalitní popularizaci vědecké práce moderního historika se ukázala i v jeho knize o sv. Václavu při příležitosti svatováclavského jubilea.⁹⁵ V roce 1930 péčí Akademie velehradské vydává další cyrilometodějskou studii, v níž dokazuje, že klíčem k jednotě je správné porozumění byzantské církvi, a zopakoval, že zodpovědnost za schizma nemůže být svalována pouze na Východ, ba se odvážil zmírnit obvinění vznášená proti Východu⁹⁶. Je typické pro Dvorníka, že téma traktované na církevní půdě, přenáší na pole pozitivní historiografie, když závěry vyplývající ze studia této problematiky na kongresu Velehradské akademie napsal Dvorník informativní recenzi do časopisu *Byzantinoslavica*.⁹⁷ Na VI. unionistickém kongresu (1932) vystupuje s příspěvkem týkajícím se pozice civilní autority na ekumenických koncilech.⁹⁸ Tento pohled byl na Západě takřka neznámý. Ludvík Němec jej charakterizuje těmito slovy:

„Vzhledem k tomu, že se dotýká základů katolické nauky o primátu římského pontifika v církevních záležitostech, má otázka civilní autority, která svolává ekumenický koncil, řídí jeho procedury a potvrzuje jeho rozhodnutí, zcela zásadní význam. Dvorník učinil „obří“ kroky k tomu, aby narušil tradiční přesvědčení, že ekumenické koncily svolávají, jejich procedury kontrolují a rozhodnutí legátů podle své libosti potvrzují nebo zamítají papežové. Dvorník tvrdí, že na tyto funkce si dělali nárok a zastávali je císařové. Ukazuje, že

⁹³ BIDLO, J., Dvornik, Francis, *Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle*, Paris 1926, in *Časopis Matice Moravské*, 51 (1927), str. 241–254; HÝBL, F., *Les Slaves, Byzance et Rome au XIe siècle*. Dvorník, František, in *Český časopis historický*, 33/3 (1927), str. 611–613.

⁹⁴ DVORNIK, F., *De Sancto Cyrillo et Methodio in luce historiae Byzantinae*, in *Acta V. Conventus Velehradensis anno MCMXXVII post s. Cyrillum natum MC*, Academia Velehradensis, Olomouc 1927, str. 144–155.

⁹⁵ *Život svatého Václava. K tisícimu výročí jeho mučednické smrti*, Výbor jubilejních oslav světových, Praha 1929 (vydáno jako oficiální publikace ve dvanácti překladech).

⁹⁶ DVORNIK, F., *Quomodo incrementum influxus orientalis in Imperio Byzantino s. VII–IX dissensionem inter Ecclesias Romanam et Orientalem promovet*, in *Acta conventus Pragensis pro studiis orientalibus anno MCMXXIX celebrati*, Academia Velehradensis, Olomouc 1930, str. 159–172.

⁹⁷ DVORNIK, F., *Acta conventus Pragensis pro studiis orientalibus anno 1929 celebrati*. Olomucii 1930, in *Byzantinoslavica*, 2/2 (1930), str. 457–462.

⁹⁸ DVORNIK, F., *De auctoritate civili in conciliis oecumenicis*, in *Acta VI conventus Velehradensis, anno MCXXXII*, Arcibiskupství olomoucké, Olomouc 1933, s. 156–167.

papežové nebo jejich legáti na koncilech zaujímali pouze primát *principa* římského senátu, což obnášelo a) nikoliv předsednictví, ale nejčestnější místo, a b) nikoliv právo veta nebo kontroly, ale právo hlasovat nejprve s biskupy, jak to dělali senátoři, po svobodné a nezávislé doktrinální diskusi a svobodném hlasování o koncilních rozhodnutích, čímž udržovali nezávislý status církve ve stínu mocného císaře. Dvorník využil závěrů byzantinologů J. R. Buryho a Charlese Diehla. Rozvinul tvrzení, že církevní koncil byl analogií římského senátu, a podivoval se tomu, jak i v dobách, kdy v církvi byla autorita římského pontifika nejvíce ohrožována, ochraňovala božská prozřetelnost jeho práva v záležitostech víry, neboť byl uznáván za *vůdce senátu* (*princeps senatus*) a ve svých legátech za vůdčí sílu koncilů – a koncily jako takové byly císaři považovány za orgán, kterému náležel primát ve věcech víry a morálky.⁹⁹

Všechny tyto přísně vědecké přístupy vycházely z Dvorníkova přesvědčení, že všechna známá a tradovaná historická fakta je třeba ověřovat a srovnávat je s prameny a na nich stavět své závěry a případné opravy předchozích interpretací. Vždy však viděl rovněž za potřebné, aby vědecké práce¹⁰⁰ byly doprovázeny kvalitní popularizací pro širší veřejnost.¹⁰¹

3. Přenesení metody a zkušeností velehradského unionismu do celosvětové katolické teologie a ekumenického dialogu

Základem všech Dvorníkových prací je starost o obnovení jednoty východní a západní církve. Dvorník se zabýval slovanskými studii, a sotva tak mohl opomenout staletou tradici Velehradu, neoddělitelně spjatou s jeho historickým významem: obnovení jednoty Východu a Západu. Zdůrazňoval, že problémy nelze vyřešit, dokud si Východ i Západ nejprve neuvědomí velké rozdíly v nauce o církvi a její povaze – to je podle něj nutnost, která musí předcházet jakémukoliv vzájemnému porozumění v této věci. Východní církve prodělala zcela jiný vývoj než církve západní. Je proto nutné dívat se na Východ očima člověka z Východu, nikoli pohledem západním, a vyhnout se uplatňování západních principů na Východě. Jedině tímto způsobem je možné dosáhnout

⁹⁹ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 66–67.

¹⁰⁰ Cyrilometodějské legendy s byzantského hlediska, in *Časopis katolického duchovenstva*, 74 (1933), s. 261–271; Metodova diecéza a boj o Illyricum. In STANISLAV, J. (ed.), *Ríša Velkomoravská. Sborník vědeckých prací*, Leopold Mazáč, Praha 1933, s. 150–225 (Překlad 7. kapitoly knihy *Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance*, Orbis, Praha 1933); Byzancia a Velká Morava. In STANISLAV, J. (ed.), *Ríša Velkomoravská. Sborník vědeckých prací*, Leopold Mazáč, Praha 1933, s. 101–150.

¹⁰¹ Kdy zemřel Pribinův syn Kocel, in *Lidové listy* (13. srpna 1933); Sv. Cyril a Metoděj. In STLOUKAL, K. (ed.), *Tvůrcové dějin, čtyři tisíciletí světových dějin v obrazech dob a osobností*, L. Mazáč, Praha 1935.

vzájemného porozumění a učinit posun v řešení stávajících obtíží. Ve své studii *Dějiny velehradských unionistických sjezdů* Dvorník prohlašuje: „Představují významný příspěvek k řešení problémů spojených s obnovením jednoty církví.“¹⁰² Z tohoto hlediska je Dvorník důsledný, když pojmenovává přesně odhalováním jednotlivých kroků tradované interpretace, které mají ospravedlnit pochybení latinské církve. Největší z nich je v celé otázce cyrilometodějské odmítnutí kurzu nastoleném papeži Hadriánem II. a Janem VIII.: „Dílo Konstantina – Cyrila a Metoděje, odmítnuté na Západě, zachránili Bulhaři a stalo se nakonec prostředkem, jímž Byzanc získala většinu slovanských národů pro svou kulturu a svou církev.“¹⁰³

Pojem unie byl poprvé použitý pro Brest-litevskou unii (1596). Jí byla řešena nestabilita ruténské církve, která se rozhodla osvobodit od konstantinopolského poručnictví a pokusit se o jednotu s Římem, a to navzdory odporu ruténského knížete Konstantina Vasila Ostrožského a vlivných pravoslavných bratrstev. Přijala 33 článků unie s Římem a uznali papežovu svrchovanost. „Následné vzájemné exkomunikace rozdělily ruténskou církev na její pravoslavnou a uniatskou větev. Přímými dědici brest-litevské unie jsou ukrajinští řeckokatolíci (termín uniaté získal postupně negativní nádech), kteří představují nejpočetnější východní církev v katolickém společenství, a malá komunita běloruských katolíků.“¹⁰⁴ Robert Taft historické dopady na mentalitu Východu charakterizuje velmi silnými výrazy. Podle něj je v očích Východu unie „podrobením se, kapitulací vůči latinismu, obětováním pravého národního náboženského dědictví pro uměle vytvořenou jednotu. A výsledkem *unie* není východní katolicismus, ale *uniatismus*, povrchní lpění na jistých východních formách u lidí, kteří jsou ve skutečnosti duchem latiníky. Takto konat znamená plané a umělé použití liturgie, která je nejhlubším vyjádřením ducha, kterého nikdy nepochopili a neměli.“¹⁰⁵

Hlavními znaky unionismu je snaha o jednotu křesťanů vycházející z prostředí katolické církve, snaha „po sjednocení církve katolické a pravoslavné“, a to především z důvodu, že právě obě tyto církve sdílejí „společný poklad apoštolské posloupnosti“, takže

¹⁰² NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 55.

¹⁰³ DVORNÍK, F., *Byzantské misie u Slovanů*, str. 250.

¹⁰⁴ GUDZIAK, B., „Brest-litevská unie“. In *EnSlovKV*, str. 178–179.

¹⁰⁵ TAFT, R., *Katolicismus východního obřadu. Dědictví a poslání*, Refugium, Velehrad 2002, str. 56.

žádoucí akt sjednocení se jeví především jako „zacelení schizmatu, rozkolu“.¹⁰⁶ Pochopení pojmu unionismus východními katolíky však znamená dnes něco jiného. Rozumí pojmu unie v jeho kladnějším vyznění. Ze strany katolíků latinského obřadu se často setkávají s nepochopením, protože žijí v nepochopeném napětí mezi věrností vůči papeži i vůči své východní tradici. Představují v katolické církvi upřímnou touhu po již nyní existující jednotě, která však není projevna plně institucionálně a kanonicky-právně. Hlavním přínosem velehradského unionismu je především přijetí dynamiky *stávání se tím, čím již jsme, ale ne navenek*. Na této dynamice *stávání se jedním* se podílel i velehradský unionismus. Podle L. Górka je tento příklad unie pozitivní výjimkou v celých dějinách katolického unionismu. Podle něj je součástí *slovanského ekumenismu*.¹⁰⁷ Velehradské dílo, jež se Stojanovy „prvotní intuice postupně zformovalo do programu zaměřeného na probuzení křesťanstva“,¹⁰⁸ mělo bez nadsázky rozměr světový.¹⁰⁹ Byl to polský teolog Leonard Górka, který položil otázku po současném významu velehradského unionismu. Je přesvědčen o tom, že cyrilometodějství tím, že odmítlo panslavistické utopie, které zanikly rozpadem rakouské a carské monarchie, je povoláno sehrát originální roli při utváření jednotného evropského domova a v ekumenickém hnutí.¹¹⁰

Kardinál Tomáš Špidlík objasňuje proměnu lokálního velehradského unionismu v otázku ekumenickou interpretací geneze cyrilometodějského hnutí. Jednotlivé fáze jsme stručně označili již výše.¹¹¹ Jeho přednáška analyzuje nejen příčiny postupného rozvoje cyrilometodějského unionismu, ale také jeho dopady a účinky, které vstupují skrze učitelský úřad do teologie univerzální církve. Podle něj encyklika *Grande*

¹⁰⁶ SVATOŇ, R., *Duchovní cesty českého ekumenismu*, str. 169.

¹⁰⁷ GÓRKA, L., *Svatí Cyril a Metoděj*, str. 37–38,

¹⁰⁸ AMBROS, P. Velehrad Unionist Movement. Jubilee Velehrad Congress 1907–2007. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Theologica Olomoucensia*, 9 (2008), s. 109.

¹⁰⁹ Srov. SVATOŇ, R., *Duchovní cesty českého ekumenismu*, str. 169–170.

¹¹⁰ GÓRKA, L. Trvalé hodnoty velehradské tradice. Ke stému výročí založení velehradských kongresů (1907–2007). In *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum - očištění paměti*, Refugium, Olomouc 2007, str. 42–57.

¹¹¹ Srov. ŠPIDLÍK, T., Cyrilometodějská otázka. In AMBROS, P. – ŠPIDLÍK, T., *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi. Vybrané otázky cyrilometodějské tradice. Bibliografie 1990–2011*, Refugium, Olomouc 2011, str. 69–78.

*munus*¹¹² (30. září 1880) reaguje na situaci v Rakousku-Uhersku a na Ukrajině, kde národní otázky nabývají na stále větším významu. „Kult svatých Cyrila a Metoděje se tedy rozšiřuje v katolické církvi a zdůrazňuje se katolicita této tradice a silný náznak k unionismu. Nebyl to ekumenismus. Tehdejší doba byla ve znamení misií. Slovanským katolíkům se naznačilo, že jejich misijní území ukazuje na Východ.“¹¹³ Podle něj velehradské kongresy daly možnost poznat zahraničním teologům teologickou práci v českých zemích. Unionistické sjezdy chápe jako „první průpravu k dnešnímu ekumenismu“¹¹⁴. Otázka je zde položena jinak než dříve: „Je náš vlastní pojem o církvi tak úplně správný, že nemůže zahrnout ty, kteří jsou od nás odloučeni?“¹¹⁵ Zde již vnímáme, odkud čerpá František Dvorník svůj úhel pohledu, kdy se mu již nejedná o srovnání či apologetický postup, nýbrž „se vrací k otázce vzájemného poměru východní a západní církve, historických příčin jejich rozchodu a možnosti jejich vzájemného porozumění.“¹¹⁶ Je to nucená emigrace z komunistické totalitní diktatury, která uvězní v nedobrovolně zvoleném exilu část katolické inteligence v zahraničí. Zde pokračují jednotlivé kulturní, politické a náboženské iniciativy, včetně cyrilometodějské tradice. Nachází své místo nejen v nových institucích, které nesou název Velehrad nebo jsou s ním těsně spjaty: jezuitské *Missio orientalis*, čeští rusipeti¹¹⁷, Papežský východní institut¹¹⁸, Cyrilometodějská liga, Křesťanská akademie, náboženské středisko Velehrad v Římě,¹¹⁹ londýnský Velehrad¹²⁰, tradice poutí do Ellwangen¹²¹, časopis *Nový život*.

¹¹² LEV XIII., Grande munus. In *Cyrlometodějské papežské dokumenty z let 869-1985*, Refugium Velehrad-Roma, Velehrad 2003, str. 43–62.

¹¹³ ŠPIDLÍK, T., Cyrilometodějská otázka, str. 73–74.

¹¹⁴ *Tamtéž*, str. 74.

¹¹⁵ *Tamtéž*, str. 74.

¹¹⁶ VAVŘÍNEK, V., František Dvorník, str. 16.

¹¹⁷ Srov. AMBROS, P., Velehrad a jezuité. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, Refugium, Olomouc 2016, str. 139–140.

¹¹⁸ POGGI, V., „Papežský východní institut“. In *EnSlovKV*, str. 678–681

¹¹⁹ Srov. ŠKARVADA, J., Český exil. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 144–145.

¹²⁰ JŮN, J., Cyrilometodějská tradice v Londýně. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 146–148.

¹²¹ KARCZUBOVÁ, L., Ellwangen, poutě krajanů k místu Metodějova uvěznění. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 148–149.

*Měsíčník cyrilometodějské ligy*¹²², Bibliotheca Cyrillo-Methodiana Vladimíra Neuwirtha¹²³ atp.

Při objasnění vzniku apoštolského listu papeže Jana Pavla II. *Egregiae virtutis viri*¹²⁴ je užito argumentace, která v sobě zahrnuje kromě vnějších politicko-sociálních příčin postupného odcizení křesťanského Východu a Západu i snah o jejich překonání, rozpoznání vzájemného vztahu mezi mocí duchovní (*sacerdotium*) a světskou (*impérium*) a rozdílnost chápání tohoto vztahu na Východě a Západě. „Papež pochopil, že by se mohli stát Slované třetí mocností světa, mostem mezi zneprátelenými bloky. Dostali tedy naši věrozvěsti zvláštní privilegia k vytvoření nezávislé slovanské církevní provincie. Víme, jak to skončilo. Nebudeme hledat, kdo všechno má na tom vinu. Zůstal tu fakt, že svět už tehdy byl tak rozdělen, že i Slované, kteří měli být mostem středu, se rozpadli na Slované západní a Slované východní.“¹²⁵ Tento globální charakter, který lze nazvat vstupem do historické paměti povahy státní moci. Vytváří tradici dějiny politických dějin jako součást teologické reflexe, jak se v dějinách má uplatňovat Kristovo vtělení. Tvoří se zde povědomí evropské civilizace jako učení o království Božím na zemi. List papeže sv. Jana Pavla II. to vyjadřuje takto: „Pozorujeme-li Evropu zeměpisně i povšechně, spojily se k jejímu utváření, možno říci, dva druhy křesťanské tradice. Z nich se zrodily dvě formy či dva druhy civilizace odlišné sice, avšak vzájemně se doplňující. A proto jestliže sv. Benedikt, jehož autorita platila nejen v Evropě, ponejvíce západní a střední, ale šířila se i jinde, byla jakoby hlavou té kultury, která proudila z Říma, tj. od nástupců Petrova Stolce, pak svatí bratři ze Soluně jako první rozšířili znalost řecké moudrosti a ukázali význam cařihradské církve i východní tradice. Ta jakoby do kamene vtesaná hluboce tkví ve zbožnosti a úctě lidu a národů východní části Evropy.“¹²⁶ Okružní list sv. Jana Pavla II. *Slavorum apostoli* (1985) je příkladem recepce moderní historické práce v učitelském úřadu církve. Důležitý je

¹²² KOLÁČEK, J., Nový život. Měsíčník cyrilometodějské ligy. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 149–151.

¹²³ AMBROS, P., Bibliotheca Cyrillo-Methodiana Vladimíra Neuwirtha. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 151–152.

¹²⁴ JAN PAVEL II., *Egregiae virtutis viri*. In *Cyrilometodějské papežské dokumenty z let 869-1985*, Refugium Velehrad-Roma, Velehrad 2003, str. 121–128.

¹²⁵ ŠPIDLÍK, T., *Cyrilometodějská otázka*, str. 77.

¹²⁶ JAN PAVEL II., *Egregiae virtutis viri*. In *Cyrilometodějské papežské dokumenty z let 869-1985*, str. 125.

akcent na univerzalitu, která je slučitelná s pluralitou: „Evangelium neoslabuje ani nezhasí to, co každý člověk, národ i kmen a každá kultura ve svých dějinách poznali a uskutečňovali jako dobro, pravdu a krásu.“¹²⁷ Jsou představeni jako ti, kteří uvádí na cestu smiřování rozdílů. Ukazují na hlubší smysl událostí a dějin. To jsou slova sv. Jana Pavla II. pronesená na Velehradě: „Nárožní kámen evropské jednoty nalézáme také zde: na Velehradě. (...) V naší době, době rozdělení Evropy, v době rozdělení církve, jejich svědectví znamená výzvu k jednotě. Jsou nám společní, a mají význam ekumenický. Zde, na Velehradě, přijal tuto výzvu v naší době už velký olomoucký arcibiskup Antonín Cyril Stojan, podněcovatel známých unionistických sjezdů, prvních kroků k modernímu ekumenismu. Zde dnes prosíme s velkou pokorou a velkou vroucností, aby „všichni věřící měli jedno srdce a jednu duši“ (srov. Sk 4,32).“¹²⁸ Celý tento vývoj pak vrcholí slovy papeže Františka: „Evangelium ve skutečnosti neoslabuje nic z toho, co se v různých místních kulturách nachází hodnotného, ale pomáhá lidem, aby poznávali a uskutečňovali dobro, pravdu a krásu.“¹²⁹

Prof. Pavel Ambros shrnuje tento přechod od velehradského unionismu k ekumenickému pojetí jednoty Druhého vatikánského koncilu v pojmu *protoekumenický charakter* velehradské tradice. Pod pojmem *protoekumenický charakter* rozumíme metodu, která předchází vlastnímu ekumenickému hnutí, ale je s ní v některých podstatných rysech ve shodě. Nemůže být totožná s ekumenickým přístupem, protože je prožívána a reflektována v jiných ekleziologických modelech. Ty se objevují definované jednoznačně až Druhým vatikánským koncilem. Způsoby dialogu jsou ekumenické, navzdory realitě ekleziologického modelu, který tento dialog prakticky vylučují. Velehradský unionismus z hlediska metody měl ekumenické rysy na základě charismatu cyrilometodějských horlitelů. Jejich touha byla nenaplnitelná v modelu předkoncilní ekleziologie. „Ty neumožňovaly jednotu církve dovršit. Velehradský unionismus byl vážně míněný pokus čelit těmto důsledkům třemi způsoby:

¹²⁷ JAN PAVEL II., *Slavorum apostoli*, 18. In *Cyrilometodějské papežské dokumenty z let 869–1985*, str. 173

¹²⁸ Promluva sv. Jana Pavla II. při slavení eucharistie na Velehradě dne 22. dubna 1990. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 23–24.

¹²⁹ List papeže Františka ze dne 24. června 2013. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 13.

a) růstem informovanosti, která zahrnuje i prvek osobního setkání a pozitivní propagace, b) překonáváním psychologických bariér jejich pochopením a objasněním, c) badatelskou solidností v metodě i prezentaci výsledků historického i teologického zkoumání. Ve všech těchto třech byl Dvorníkův přínos podstatný.¹³⁰

Konečným cílem velehradského unionismu byla skutečná realizace touhy po jednotě víry a mravů uchováající rozdílnost církevních tradic. Tento přístup byl vyjádřením hluboké výchozí jednoty na jedné straně, a plné jednoty církví, k níž je třeba dospět, abychom mohli společně sdílet přijímání eucharistie v pravdě a lásce na straně druhé.¹³¹

¹³⁰ AMBROS, P., František Dvorník a protoekumenický charakter velehradského unionismu, in *Dialog Evropa XXI*, 25/3–4 (2015), s. 56–62, zde s. 59.

¹³¹ Srov. AMBROS, P., Protoekumenický charakter velehradské cyrilometodějské tradice v pojetí Adolfa Špaldáka. Příspěvek k formování české ekumenické teologie první poloviny 20. stol. In JUNEK, M. (ed.), *Cyrlometodějská tradice v 19. a 20. století, období rozkvětu i snah o umlčení*, Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, Praha 2013, s. 137–152.

3. Pojetí papežského primátu u prof. Františka Dvorníka

Podle V. Vavříčka je jednou ze stěžejních otázek, které si Dvorník kladl v souvislosti svého studia fotiovského schismatu, přesné pochopení vzájemného vztahu mezi cařihradským patriarchátem a Svatým stolcem, stejně tak jako i otázka argumentace která ospravedlňuje jednotlivé strategie, rozhodnutí a způsoby jejich realizací praktickým uplatňováním moci uvnitř církevní jurisdikce i vzhledem ke státní moci. Zde má významné místo Dvorníkova práce konceptu apoštolské posloupnosti v Byzanci, jak ji formulovala legenda o apoštolu sv. Ondřeje.¹³² Svě poznatky sumarizuje nedlouho poté ve své práci o papežském primátu ve vztahu k byzantské říši i cařihradskému patriarchátu.¹³³

3.1 Význam konceptu apoštolské posloupnosti

Ludvík Němec s odkazem na recenzi Steva Runcimana rozebírá podstatu celé otázky předložené v interpretaci smyslu argumentace ohledně apoštolské posloupnosti. Nejednalo se mu o pozitivistické zhodnocení historické pravdivosti legendy o svatém Ondřejovi, jak se o to pokouší ti, kdo chtějí tuto otázku řešit na základě studia apokryfní literatury, v které je tato tradice obsažena, a podložit pravdivost některých skutečností týkajících se apoštola Ondřeje.¹³⁴ Dvorník se snažil zjistit, kdy tradice vznikla, jak byla využívána a co Byzantince vedlo k tomu, že začali apoštola Ondřeje považovat za zakladatele své církve. Apoštolská posloupnost¹³⁵ (lat. *successio apostolica*) legitimuje úřad a pravomoc v církvi platným původem od dvanácti apoštolů. Apoštolská posloupnost se předává svátostným svěcením právoplatně

¹³² VAVŘÍNEK, V., Francis Dvorník – a World-Renowned Byzantinist, str. 17; jedná se o knihu DVORNIK, F., *The Idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1958.

¹³³ DVORNIK, F., *Byzantium and the Roman Primacy*, Fordham University Press, New York 1966. (franc. Byzance et la primauté romaine, Éditions du Cerf, Paris 1964).

¹³⁴ Srov. TRÖSTEROVÁ, Z., Apoštol Ondřej a Rusko, in *Opera slavica*, 4/3 (1994), str. 22–26; srov. VAVŘÍNEK, V., František Dvorník, str. 16–17.

¹³⁵ KKC 77.

vysvěceným biskupem.¹³⁶ Protože Východ i Západ přikládal velký význam apoštolskému původu biskupství, musel Dvorník důkladně zkoumat význam konceptu apoštolské posloupnosti ve vztazích mezi Římem a Byzancí. Postupuje genetickým výkladem a proto zasazuje řešení do širšího objasnění celkového vývoje církevní organizace v pozdní římské říši, kde se přizpůsobení administrativnímu rozdělení říše stalo hlavním principem strukturování rané církve. Zde přichází otázka pojetí papežského primátu. Můžeme říci, že Dvorník zde definuje formování základů primátu křesťanského Říma, tak jak se historicky utvářel.¹³⁷ Jeho záměrem, jak objasňuje Němec, je rozlišení, do jaké míry tento princip dále dominoval pohledu východní církve, který se střetával s ideou apoštolské posloupnosti, která byla západním křesťanstvím přijata za vlastní relativně brzy. Tato fascinující práce byla odborníky na tuto oblast přijata vřele a její vydání bylo označeno za nejdůležitější událost pro všechny, kdo studují dějiny středověku.¹³⁸

Tento přístup je u Dvorníka konstantní. Stejnou tendenci nalezneme i v ostatních Dvorníkových studiích, jež dokládají, že jeho politika byla v tomto ohledu důsledná a nekompromisní. Yves Congar tento jeho přístup objasňuje ve své předmluvě k monografii o Fotiovi takto: „Budeme-li analyzovat důvody, pro které křesťané zůstávají nejen rozdělení a odloučení, ale pro které se v mnohých ohledech i aktivně a vášnivě stavějí navzájem proti sobě, dojdeme k následujícímu: spíše než kvůli objektivním motivům se navzájem proti sobě stavíme kvůli způsobu, jakým duch těla tyto motivy zpracoval, uvedl a polemickou cestou předal; spíše než kvůli důvodům týkajícím se samé podstaty se proti sobě stavíme kvůli důvodům psychologickým.“¹³⁹ Jeho důraz na tuto záležitost lze spatřit také ve skutečnosti, že nové historické objevy nepoužívá výhradně k objasnění problémů, ale pokouší se rovněž o jejich praktické využití pro léčbu minulosti. Proto takový důraz je v ekumenismu kladen na překonávání tradovaných předsudků. Zvláště evidentní je to v díle již v dříve publikovaných prací v době války ve Velké Británii jako např. *Patriarcha Fotius: otec rozdělení, nebo*

¹³⁶ Srov. LG 20 a 22; UR 15; „Apoštolská posloupnost“. In TS, str. 22–23.

¹³⁷ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 107.

¹³⁸ *Tamtéž*, s. 108.

¹³⁹ CONGAR, Y., Předmluva. In DVORNÍK, F., *Fotiovo schizma. Historie a legenda*, Refugium, Olomouc 2008, str. 8.

*ochránce obnovené jednoty?*¹⁴⁰ a v další práci *Východ a Západ: rozkol za patriarchy Fotia – nové uspořádání událostí*.¹⁴¹ Dvorník byl pevně přesvědčen, že studium očištěných historických fakt je jedním z nejúčinnějších způsobů, jak přistupovat k problému obnovení jednoty církví. Uvědomil si důsledky toho, že princip *akomodace* převažoval na Východě nad principem *apoštolské posloupnosti*. Congar to chápe jako skutečný objev. Neváhá hovořit o světle: „Ano, v těchto chvílích jsme svědky čehosi nového. V hustém lese našich předsudků, který nese jen plody nedůvěry, se rozzářilo nové světlo. Jde zcela jednoduše o světlo plnější pravdy a zejména plnější pravdy historické. Aleluja! Tvrdá kůra předsudků a malicherných postojů, která nás jedny vůči druhým uzavírala, je již na mnohých místech proražena; vše nakonec povolí pod pokorným, trpělivým a odvážným úsilím.“¹⁴² Apoštolská posloupnost je koncept teologický, dogmatický, který odkazuje na založení církve Kristem. Tradice dogma (pravdu víry) prožívá při slavení liturgie (biskupské svěcení), vyjadřuje v ikonách a umění, definuje na koncilech a podrobuje kritické spekulaci v díle svých teologů. Akomodace se odehrává v rovině lidských dějin. Je kulturním projevem křesťanského společenství zahrnující plnohodnotné politické a společenské jednání v historických danostech.

Dogmatický základ a jeho pronikání do dějin církve a společnosti má oboustranný charakter. Nevyhne se dějinám plným předsudků, polemik, omylů a tradovaných stereotypů. Je si přitom vědom, že je třeba dějinné události nejen rozplést historicky, ale také objasnit jejich význam pro nás. To je jeden možný zorný úhel. Můžeme to dobře vidět, jak problematiku oboustranného vlivu formuluje:

„Čas od času bylo toto pojetí ovlivněno různými christologickými herezemi: nestoriánstvím, monofysitismem, monotheismem. Ortodoxní teologové však vymýtili všechny tyto úchytky a trvale uchovávali původní pojetí církve. Toto východní pojetí podstaty církve, přestože je silněji prostoupeno duchem mysticismu, je ve skutečnosti totožné s pojetím západním.

¹⁴⁰ DVORNÍK, F., *The Patriarch Photius – Father of Schism or Patron of Reunion?*, in *Report of the Proceedings at the Church Unity Octave Held at Blackfriars, Oxford, January 18th–25th 1942*, B.H. Blackwell, Oxford, 1942, s. 19–31.

¹⁴¹ DVORNÍK, F., *East and West. The Photian Schism: Restatements of Facts*, in *The Month*, 179 (1943), s. 257–270.

¹⁴² CONGAR, Y., *Předmluva*, s. 11.

Ovšem i pro Byzantince měla církev vedle tohoto mystického a nebeského aspektu i svou pozemskou existenci. Byla konkrétním organismem s vlastní hierarchickou strukturou, platily v ní zákony odhlasované na shromážděních biskupů, a považovala za nezbytné přizpůsobovat se měnící se politické situaci a společenským strukturám komunit, v nichž věřící žili a kněží pracovali. Tyto životní podmínky byly na Východě často zcela odlišné od těch, v nichž žili lidé na Západě, a zdá se, že tyto rozdíly byly příčinou problémů, které měly vliv na chápání toho, jakou úlohu má církev mít ve společnosti a jaký postoj má zaujímat vůči politickým autoritám. Toto vše mělo pak svůj odraz i ve vztahu mezi oběma církvemi, vyvolávalo to jejich vzájemné vzdalování, jež pak vyvrcholilo v otevřeném schismatu.¹⁴³

3.2 Dvorníkovo hledání důvodů rozdělení

Dvorník neúnavně hledá, aby našel nejen důvody rozdělení. Chce se k problému stále vracet a prozkoumat onu historickou rovinu, která zjevně neodpovídá vyznávané dogmatické pravdě. S odkazem na studii prof. Ambrose můžeme tento rys Dvorníkovy ekumenické citlivosti popsat takto: „Jako historika jej fascinovala především konkrétní podoba tradování a směřování důsledků historického dění. Zároveň uchovával dogmatické poznání pravdy o církvi (například papežského primátu) v dynamice vztahu mezi poznávaným a poznávajícím. Historické poznání se stalo pro něj příležitostí vyjasnit tento vztah v jeho historické relevanci (historická pravda) a v jeho stálé zaměřenosti na Boha (pravda dogmatu). Byl přesvědčen, že rozdělení křesťanů je důsledkem lidské slabosti, iluzí a omylu, ne že by Bůh svět opustil. Předjímal již před koncilem základní ekumenická axiomata, která druhý vatikánský koncil vtělil do konceptu *hierarchie pravd*, do klíčového východiska ekleziologie (pochození vztahu jediné Kristovy církve „na zemi ustanovené a uspořádané“ v katolické církvi skrze výraz *subsistit in*), do současně formulované úcty k jiným náboženským tradicím a náboženské svobodě jako svébytných hodnot, které je třeba hájit.“¹⁴⁴

Odtud vyrůstá Dvorníkova ekumenická poctivost, totiž odhalit v kontextu celistvého poznání dílčí historické kroky a to ne pouze na základě tezí protivníků zaslepených

¹⁴³ DVORNIK, F., *Byzantium and the Roman Primacy*, str. 17 (čes. překlad je převzat z doposud nepublikovaného rukopisu prof. V. Vavřínska; Archiv Centra Aletti v Olomouci).

¹⁴⁴ AMBROS, P., František Dvorník a protoekumenický charakter velehradského unionismu, s. 58.

vlastním bojem, nýbrž stálým se navracením k pramenům a jejich novým interpretacím, v nichž jsou zohledňovány další, historicky postižitelné motivy a zároveň je číst z hlediska Božích záměrů v duchu zásady: Kdo má, tomu bude přidáno. „změna, otevření dovolují věci, které byly dříve naprosto nemyslitelné; jakkoli nepatrně jsou pozice změněny, změna se postupně odráží po způsobu geometrické posloupnosti: tak, že vše dostává novou podobu a dříve netušené věci se v očištěné atmosféře stávají možnými. Nic si nepředstavuji, pouze čekám s trpělivou jistotou naděje na nevyhnutelné plody světelné setby, která již klíčí v zemi.“¹⁴⁵

3.3 Definice pojmu „primát“

V encyklice *Ut unum sint* (1995) papež sv. Jan Pavel II. vyslovil pozitivní dojem nad výsledky katolicko-pravoslavného dialogu: „V pozitivním duchu a na základě toho, co máme společné, docílila Spojená komise výrazného pokroku.“¹⁴⁶ Z toho vyvozoval následující větu: „Jsou to důležité záchytné body pro pokračování dialogu.“ A nezastavil se u tohoto, nýbrž podle něj „Tato společná prohlášení navíc představují pro katolíky a pravoslavné základ k tomu, aby dokázali vydávat věrné a jednotné svědectví naší době, aby tak bylo zvěstováno a oslavováno jméno našeho Pána.“¹⁴⁷ Hlavní otázka, totiž primát a neomylnost papeže coby Petrova nástupce, zůstávají teprve před námi. Papež s nevídanou vstřícností ve své encyklice o ekumenickém úsilí navrhl bratrskou teologickou diskuzi o formách vykonávání primátu ve výzvě adresované všem pastýřům a teologům jednotlivých církví, aby společně „hledali formy, v nichž by se tato služba stala službou lásky uznávanou všemi zúčastněnými“¹⁴⁸; je si přitom vědom, že „Petrův nástupce, který se sjednocuje s Petrovým trojím vyznáním lásky, jež odpovídá dřívějšímu trojímu zapření, ví, že musí být znamením milosti. Jemu náleží služba milosti zrozená z aktu vlastní milosti Kristovy. Celou tuto lekci z evangelia je zapotřebí stále

¹⁴⁵ CONGAR, Y., Předmluva, s. 11.

¹⁴⁶ JAN PAVEL II, *Ut unum sint*, 59.

¹⁴⁷ *Tamtéž*.

¹⁴⁸ JAN PAVEL II, *Ut unum sint*, 95.

znovu číst, aby vykonávání petrovské služby neztratilo nic ze své hodnověrnosti a průhlednosti.“¹⁴⁹ Co přesně znamená pojem primát?

Obvykle je primát legitimní autorita biskupa nad jinými biskupy nebo konkrétní místní církve nad jinými, ve smyslu pravosti víry skrze svědectví. Jedná se o morální autoritu, která s sebou může přinášet aspekty autority jurisdikční. Primát není v žádném případě omezen na jedinou církev ve vztahu k celé církvi, ale může být omezen i na jednu malou oblast a kromě toho může být různým způsobem vykonáván komunitou nebo biskupem.

a) Cařihradský patriarcha, i když jeho pozice není srovnatelná s rolí papeže, vykonával zvláště po chalcedonském koncilu (451) primát, který nebyl jen otázkou cti.

b) Specifická situace existuje v případě primátu vykonávaného Římem, podle práva založeného na tom, že římská církev byla ustavena sv. Petrem a sv. Pavlem, takže se římský primát často nazývá Petrovým úřadem, a ohledně neustálých diskuzí, které se zrodily z různých forem, které tento úřad v dějinách přijal.¹⁵⁰

3.4 Primát - interpretace a uvádění do praxe

Definice primátu nebývá až tak sporná, jiná věc je její interpretace a především uvádění do praxe v dogmatických, kanonických a administrativních záležitostech.¹⁵¹ Katolická církev věří, že výběr Šimona za vedoucí hlavu církve, které mu dal jméno Kefas (řec. *Petros* = skála) je jako pravomoc *klíčů* (rozvazovat a svazovat) předávána v církvi prostřednictvím Petrových nástupců na římském stolci. Opírá se o výroky Nového zákona: *Mt 16,16n, Jan 21,15n; Lk 22,32*. Toto nástupnictví na Petrův stolec je v katolické teologii odůvodněno osobním Ježíšovým úmyslem. „Jelikož Petr zemřel jako římský biskup a protože nikdo jiný neuplatnil fakticky v církvi nárok, že je nositelem těchto pravomocí daných v církvi trvale Petrovi, je podle katolického učení římský

¹⁴⁹ JAN PAVEL II, *Ut unum sint*, 93.

¹⁵⁰ FARRUGIA, E.G., „Primát“. In *EnSlovKV*, str. 728–729.

¹⁵¹ „Biskup římské církve, v němž setrvává úřad, který Pán udělil jedině Petrovi, prvnímu z apoštolů, a který přechází na jeho nástupce, je hlavou sboru biskupů, zástupcem Krista a pastýřem celé církve zde na zemi; a proto z důvodu svého nejvyššího úřadu má nejvyšší, plnou, bezprostřední a obecnou řádnou moc v církvi, kterou může vždy svobodně vykonávat.“ (kán. 331 CIC/1983).

„Biskup římské církve, v němž setrvává úřad, který Pán udělil jedině Petrovi, prvnímu z apoštolů, a který přechází na jeho nástupce, je hlavou sboru biskupů, zástupcem Krista a pastýřem celé církve zde na zemi; a proto z důvodu svého nejvyššího úřadu má nejvyšší, plnou, bezprostřední a obecnou řádnou moc v církvi, kterou může vždy svobodně vykonávat.“ (kán. 333, § 1 CIC/1983).

biskup nástupcem Petrovým v oblasti pravomocí a funkcí, jež příslušely Petrovi jako první hlavě nositelů úřadů v církvi.¹⁵² Stále však platí, možná z jistého hlediska ještě více než v minulém století – v jistém ekumenickém optimismu – slova Dvorníka: „Lze právem říci, že jedinou vážnou překážkou, která v současné době ještě brání sblížení pravoslavných církví s církví katolickou je otázka římského primátu. Všechny ostatní překážky lze už dnes považovat za překonané, zejména pokud jde o rozdíly v bohoslužebném ritu a liturgii, které hrály tak velkou roli v období od 11. do 15. století, a to jak na řecké, tak i na latinské straně.“¹⁵³

3.5 Důvody odlišných historických hodnocení vztahu Východu a Západu

Zjištění Dvorníka, která se týkala pravých důvodů diametrálně odlišných historických hodnocení vztahu Východu a Západu, Cařihradu a Říma, jsou aktuální dodnes: je to antagonismus mezi stranami získat monopol na vedení a správu církve i říše, navíc maskovaný stranicky jako zápas *heretiků* a *pravověrných*, zastánců *oikonomie* („liberální“ kompromisní politika v záležitostech, které se netýkaly základů víry) a *ultrakonzervativních nesmiřitelných* (církvní nařízení by se měla za všech okolností důsledně dodržovat, a to do písmene). Rozlišuje se nyní *víra správného názoru* (řec. *orthodox pistis*) a *správná víra* (řec. *orthé pistis*) se silně polarizující tendencí. Je to tento rys stranictví, který si nutně musíme uvědomit, máme-li Východu jasně porozumět a máme-li uznat skutečnost, že vztah mezi církví a státem je jen jeho odrazem.¹⁵⁴ Vztah k papežství sloužil konkurenčním stranám jako součást vzájemného zápasu, kde jednotlivé strany postupovaly velmi často jen s výhledem na dosažení výhody a tím i nabytí větší politické moci. Celou myšlenku studie lze shrnout následovně.

Myšlenka apoštolské posloupnosti Říma se zrodila až poté, co byla dokončena struktura církve. Hlavní město římské říše, a s ním také císařská rezidence, Řím se

¹⁵² „Papež“. In TS, s. 232–233.

¹⁵³ DVORNIK, F., *Byzantium and the Roman Primacy*, str. 11.

¹⁵⁴ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 238–239.

přesunul na Východ, přičemž Řím zůstal hlavním městem křesťanským. Viditelná hlava církve, papež, a císař, který se přestěhoval do Nového Říma (později nazvaného Konstantinopolí) sídlili na dvou rozdílných místech. Zrodila se myšlenka *pentarchie* (*spoluvláda / společenstva pěti*). Rodí se nový právní pojem: *patriarcha* jako titul biskupa, který sídlí v nejdůležitějších městech impéria: Řím, Antiochie, Alexandrie, Jeruzalém a Konstantinopol.

Justiniánova Novellae, 109, pref., a 1 (rok 541) stanovuje: „[...] Ve (svaté Boží katolické a apoštolské církvi) všichni jednohlasně hlásají víru a apoštolskou tradici, tj. svatí patriarchové celého našeho světa, západořímského i tohoto císařského, i v Alexandrii a Tropili (Antiochii) a Jeruzalému, a všichni svatí biskupové, kteří na nich hierarchicky závisí...“.

Novellae, 128, 3 (rok 546) stanovuje: „[...] Proto přikazujeme, aby blažení arcibiskupové a patriarchové, tj. ze starého Říma, z Konstantinopole, Alexandrie, Topole (Antiochie) a Jeruzaléma [...]“.

Novellae, 131,1–2 (rok 545) stanovuje: „Stanovujeme proto, aby podle jejich definic svatý papež ve starším Římě byl prvním ze všech biskupů; potom aby blažený arcibiskup v Konstantinopoli – v Novém Římě měl druhé místo hned po Svatém apoštolském stolci ve starším Římě a aby byl ve cti před všemi ostatními.“

Na trullském koncilu (691–692; kán. 7 a 36) výraz patriarchové označuje již pět členů pentarchie (tj. Řím, Konstantinopol, Alexandrie, Antiochie a Jeruzalém), která vznikla v průběhu času.¹⁵⁵

Vidíme, že v prvním údobí je hlavním konkurentem nově budovaného císařského sídla Alexandrie, místo spojené se svatým apoštolem Markem. Prvenství starého Říma není popřeno, je upřednostněn Nový Řím před všemi ostatními sídly, které byly spjaty se smrtí a hroby apoštolů. Univerzální přijetí vůdčí role Říma zamezilo výslovnému zájmu o apoštolský původ až do vzniku východního centra. Římský primát byl jasně deklarován legáty na Chalcedonském koncilu, když citovali římskou verzi kánonu VI. nicejského koncilu. Starý latinský překlad předesílá znění kánonu tato slova: „Romana ecclesia semper habuit primatum.“ Celou myšlenku Dvorníkovu objasňuje L. Němec: „Otcové koncilu proti tak pedantskému vyhlášení primátu římské církve neprotestovali, dokonce ani nezpochybňovali autentičnost římské verze kánonu a jeho předmluvy. I východní otcové nazírali na přirozený plán církevní organizace jako na kopii římské politické struktury, včetně postupu k historickému plánu, který uznával primát starého

¹⁵⁵ SALACHAS, D. „Patriarcha“. In *EnSlovKV*, str. 683.

Říma a zároveň vnímal Konstantinopolis jako Nový Řím. Skutečnost, že Konstantinopol si nikdy nečinila nároky na apoštolský původ s cílem zaujmout místo Říma, naznačuje, jak byl princip adaptace na organizační strukturu římské říše živý a jak dobře byl přijímán jakožto historický plán. Očím teologů se to však jevílo jako prozřetelnostní plán všemohoucího Boha zajišťující křesťanskému Římu první místo a všem držitelům římského stolce primát ve vedení.¹⁵⁶

Dvorník se domnívá, že pro pochopení primátu je zapotřebí chápat rozdíly v interpretaci podstaty církve a její pozemské stránky. Rozdíly se výrazně projevíly v utváření organizace obou církví v Byzanci i na Západě. Odlišnosti, s oblibou až přehnaně zdůrazňované, byly důsledkem toho, že se obě tyto části křesťanstva vyvíjely ve zcela odlišných politických a společenských podmínkách.¹⁵⁷ Podstatné pro byzantskou církev se stala otázka, jak se vyhnout zneužívání moci císařů. Tento problém římský papež řešit nemusel. Druhou otázkou zůstala i stále přitažlivá odstředivá tendence některých skupin křesťanů na Východě spojených s etnickým principem odvozování moci. Ty Řím interpretovali v rámci teorie *akomodace* jako přehnaný centralismus. Byly vypracovávány složité ahistorické konstrukce o přenesení starého Říma do Nového Říma, Ondřejovská legenda. „Žádná z obou stran – ani ti, kteří sdíleli tyto myšlenky, ani ti, kteří je odmítali – nemohla v této polemice zvítězit. Vzájemné podezírání či přímo nepřátelství způsobené politickými rozpory a rozdílným vývojem církevní správy na Západě, zvláště od 11. století dále, otravovaly zřejmě tyto diskuse a znemožňovaly teologům i prostým věřícím na obou stranách, aby mohli posuzovat tento problém bez hořkosti.“¹⁵⁸ Ze strany Říma byla systematicky rozvíjena myšlenka *apoštolské posloupnosti*, totiž že „vznik biskupství v Římě souvisel se svatým Petrem“¹⁵⁹. Zaslouhou Cypriána dochází „k setření rozdílu mezi postavou apoštola a biskupa. Tvrdil, že moc biskupů je totožná s mocí apoštolů.“¹⁶⁰ Východ věrný své myšlence *akomodace* sleduje pragmaticky politické uspořádání jednotlivých částí říše a jemu přizpůsobuje i svoji církevní strukturu. Rozhodující pro tříbení vztahu

¹⁵⁶ NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, str. 312.

¹⁵⁷ DVORNIK, F., *Byzantium and the Roman Primacy*, str. 18.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, str. 28.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, str. 42.

¹⁶⁰ *Tamtéž*, str. 42.

k Apoštolskému stolci (*sedes apostolica*) byly nejen časté konflikty, ale především způsob jejich řešení. Tak například je proslulý konflikt na chalcedonském koncilu, kdy se byzantská strana pokusila dostat pod svoji jurisdikci „Thrákii, Asii a Pontos jakož i oblasti, které by v budoucnu mohli získat jejich misionáři.“¹⁶¹ Proto se Dvorník tak podrobně zabývá i Akakiovým schismatem¹⁶² i vztahem císaře Justiniána a Říma¹⁶³. Tento způsob historické práce hodnotí Congar velmi výstižně:

„Samozřejmě, že za krunýřem z předsudků, z polemik a z historického dědictví plného lidských pochybení nalezneme zdi nedotknutelné: zdi odlišností čistě doktrinárních. To, co nás odděluje, se neomezuje pouze na historické střety nebo na mylné psychologické představy. (...) Z hlediska čistě logického jsou ano: ideje a formule jsou tím, čím jsou, a žádná blahovůle je nezmění. V té míře však, v jaké jsou doktríny v myšlení lidí, ne: neboť, jak jsem výše uvedl, zastávám přesvědčení, založené na zkušenosti, že ideje a jejich možnosti uskutečňujeme velmi odlišným způsobem podle toho, zda jsme otevření, či uzavření, zda zastáváme stanovisko společenství, nebo opozice. (...) Je zřejmé, že jisté pozice nebude možno usmířit. Zlo existuje a v oblasti doktrín se mu říká blud a hereze. Církev nikdy, ani ve svých počátcích, nezažila období bez hereze, které by ji zbavilo nutnosti odsuzovat a exkomunikovat. Je to tajemství zla. Synům Království Božího však náleží, aby hranice tohoto Království co nejvíce rozšířili.“¹⁶⁴

3.6 Spor o uctívání obrazů svatých

Vývoj, který Dvorník dále sleduje, má jeden rozhodující okamžik, jímž je velmi hluboký spor, který otrásl byzantskou společností: spor o uctívání obrazů svatých. Tento spor má zásadní význam pro pochopení toho, jaký vývoj prodělaly na Východě jednotlivé výklady východních autorů o primátu Říma. Odsouzení kultu obrazů císařem Leonem III. představovalo poslední zásah císařské moci do církevních záležitostí. V dopise zasláném roku 726 papeži Řehoři II. mu císař nařídil, aby pod hrozbou sesazení a přísných trestů přijal jím vydaný dekret; tím otevřel dlouho trvající spor nebezpečný netoliko pro *sacerdotium*, ale i pro *imperium*. Zde se rodí nová podoba papežství, která se rozvíjela v druhém tisíciletí křesťanské éry. Dvorník to komentuje takto:

¹⁶¹ *Tamtéž*, str. 47–48.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 59–30.

¹⁶³ *Tamtéž*, s. 71–84.

¹⁶⁴ CONGAR, Y., Předmluva, str. 13.

„S podporou nejenom Itálie, ale vůbec celého Západu poslal Řehoř II. císaři velmi odvážnou odpověď, v níž odsoudil jeho nová opatření. Hrdě uvedl, že kdyby císař proti němu vyslal všechno své loďstvo, kdyby se jeho vojáci dostali až k hradbám samého Říma, papeži by stačilo, aby se jen uchýlil někam na venkov, a bude tam v naprostém bezpečí. Prestiž papeže, pokračoval Řehoř II., je obrovská, a to nejen v Itálii, ale napříč na celém Západě.

Veškerý Západ vzhlíží k naší pokorné osobě, a přestože se nacházíme v krajně nebezpečném postavení, mají velkou důvěru v nás a v toho, jehož obraz jsi ohrozil svržením a ponížením, ve svatého Petra, kterého západní království stále považují za Boha na zemi.“¹⁶⁵

„Dogma není věcí císařů, ale kněží (...) a stejně jako kněz nemá právo zabývat se záležitostmi paláce a navrhopat rozdělení císařských hodností, právě tak císař není oprávněn dohlížet na církve a soudit duchovenstvo, ani nesmí udělovat svěcení či poskytovat požehnané svátosti (...) Vybízíme Tě, abys jednal jako pravý císař a kněz.“¹⁶⁶

Toto rozlišení je důležité spojit s tím, že dogmatická čistota na jedné straně a zdravá autonomie na straně druhé jsou pro východní mentalitu klíčové. Riziko centralismu je příliš veliké. Dvorník to chápe velmi dobře: Citlivost v otázce zachování přirozené autonomie „bránila Byzantincům v tom, aby se více sblížili s Římem, jehož nárokům neuměli vždy dobře porozumět.“¹⁶⁷ Vedla i k postupnému odcizení, které se ukázalo zhoubné v celém procesu směřujícím k velkému schismatu. Vedlo k nepochopení v otázce *filioque*, postupné ztráty povědomí o existenci římského císaře v Cařihradě, jurisdikčních sporů v Jižní Itálii a zavádění některých germánských zvyklostí do církevní organizace. Nelze ani opomenout zlořády, jež vyplývaly ze systému soukromých vlastnických kostelů jako je simonie, laické investitury, manželství kněží, to vše způsobilo úpadek církve na Západě v 10. a 11. století. Snaha osvobodit církve od světské moci se stala protikladem byzantské harmonie. Navíc při prosazování římských zvyklostí nebrali vůbec žádný ohled na skutečnost, že východní církve se řídí jinými obyčejí a zachovává jiný obřad.¹⁶⁸ Dvorníkův popis události rozkolu pak dokresluje

¹⁶⁵ DVORNIK, F., *Byzantium and the Roman Primacy*, str. 94.

¹⁶⁶ *Tamtéž*, s. 95.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, str. 97.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, str. 124–153.

tragédii dějin, kde chybí dialog, který osvětluje skutečnost těm, kdo naslouchají a jsou ochotni se změnit.¹⁶⁹

Ekumenické smýšlení profesora Dvorníka můžeme shrnout takto: Dogmatická průzračnost vidění mu nebránila v úsilí předkládat novou šíři a hloubku historických informací, maximální objektivnost s dobře promyšleným záměrem: otevřít současné vědomí křesťanstva zkoumavému duchu, který hledá jednotu křesťanů. Důvod uvádí Congar dostatečný, když pod vlivem četby Dvorníkovy práce o Fotiovi prohlašuje:

„Dějiny tak pro nás mohou být něčím jiným než jen rekonstrukcí minulosti: prostředkem k uvědomění si svého vlastního dění, svého vlastního postavení v dění, prostředkem k diagnóze důvodů určitých neúspěchů, a tím i k řadě lepších výsledků, i prostředkem k tomu, šťastným způsobem řídit svůj vlastní vývoj. Věci už pro nás nejsou realitami v základě statickými, majícími pouze jisté časové souřadnice a nesoucími určité datum, které by však pro ně nebylo o nic důležitější, než je etiketa na zásilce. Vidíme věci v dějinném momentu, v situaci mající vztah k vývoji; jejich časové souřadnice jsou součástí samotné jejich látky. Historie tudíž není zdrojem pouhého celistvého pochopení věcí minulosti, ale i uvědoměním si a zhodnocením naší vlastní situace, našeho chování a nejlepšího řízení naší činnosti.“¹⁷⁰

¹⁶⁹ *Tamtéž*, str. 154–170.

¹⁷⁰ CONGAR, Y., Předmluva, str. 13–14.

4. Osobnost prof. Františka Dvorníka v současné paměti místní církve na příkladu jeho rodiště (farnost Bílavsko a děkanát Holešov)

Prof. František Dvorník vyplňoval bílá místa v dějinách. Jasně a zřetelně odpovídal na komplikované otázky, čímž urovnával mnohé historické rozpory. Ač je ve světě pojmem, ve vlasti ho zná málokdo. Zčásti je to tím, že většinu života strávil v zahraničí, zčásti také tím, že publikoval v cizí řeči. Pro komunistický režim byl nepohodlný hlavně pro svá církevní témata. Proto jeho jméno uniká širší veřejnosti dodnes, přestože řada jeho knih již byla vydána v češtině.

4.1 Zjišťování úrovně povědomí o osobnosti prof. Františka Dvorníka

V praktické části své bakalářské práce jsem provedla výzkum ke zjištění úrovně povědomí o osobnosti prof. Františka Dvorníka v současné paměti místní církve – děkanát Holešov – farnost Bílavsko, Bystřice pod Hostýnem a Holešov.

Sestavila jsem dotazník, který obsahoval 7 otázek. První tři otázky měly za cíl zjistit více informací o respondentovi – jeho bydliště, příslušnost k farnosti a věk. Další otázky se týkaly přímo osobnosti prof. Dvorníka, jednalo se o obecné otázky, protože jsem předpokládala, že až na výjimky nebude jeho osobnost známá. Čtvrtou otázkou jsem chtěla zjistit, zda respondent někdy slyšel o prof. Dvorníkovi, pokud byla odpověď kladná, zjišťovala jsem, odkud má respondent o prof. Dvorníkovi informace. Šestá otázka se týkala zájmu respondenta o více informací o prof. Dvorníkovi – zda ano či ne a pokud ano, tak jakou formou? Cílem mého zjišťování u poslední otázky bylo zjistit u respondentů, jaký zdroj informací by zvolili v případě, že by měli zájem se o prof. Dvorníkovi dozvědět více.

Dotazník je přílohou této bakalářské práce. Doslovné znění otázek bylo následující:

1. Ve kterém městě či vesnici bydlíte?
2. Z které jste farnosti?
3. Váš věk?
4. Slyšel(a) jste někdy o prof. Františku Dvorníkovi (žil v letech 1893-1975)?
5. Pokud ano, odkud jste o něm získal(a) informace?
6. Měl(a) by jste zájem se o prof. Františku Dvorníkovi dozvědět více? Pokud ano, uveďte, prosím, jakou formou?
7. Uveďte, prosím, kde byste informace o prof. Františku Dvorníkovi hledal(a)?

Dotazníky jsem rozdávala osobně farníkům v jejich domovech ve farnosti Bílavsko (obce: Slavkov pod Hostýnem, Brusné, Chomýž, Bílavsko) a také ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Holešově. Farnost Bílavsko je v těsné blízkosti rodiště prof. Dvorníka (Chomýž), město Holešov je sídlem děkanátu a je vzdáleno od rodiště prof. Dvorníka asi 12 km.

Až na výjimky jsem se setkala s ochotou k vyplnění dotazníku. Celkem se mi vrátilo 23 vyplněných dotazníků, z 35 rozdaných.

Z farnosti Bílavsko jsem získala 18 vyplněných dotazníků, z farnosti Holešov 5 vyplněných dotazníků.

Věkové rozmezí respondentů bylo mezi 29 a 77 roky.

Na otázku, zda někdy slyšeli o prof. Dvorníkovi, odpovědělo „ano“ z farnosti Bílavsko 15 respondentů, „ne“ – 3 respondenti, ve farnosti Holešov odpověděl „ano“ pouze jeden respondent, u čtyř byla uvedena odpověď negativní. Tento výsledek jsem očekávala, jak jsem uvedla výše, farnost Holešov je od rodiště prof. Dvorníka vzdálena cca 12 km a se vzrůstající vzdáleností klesá povědomí o něm. Podle mého názoru (a dotazník to potvrdil), je to způsobeno skutečností, že ho v „jeho farnosti“ znají lidé

z doslechu, vyprávění svých rodičů, prarodičů, rodinných příslušníků, příp. příbuzných prof. Dvorníka, dalších známých atd. Několik respondentů uvedlo, že získali informace v kostele, od kněze, pouze jeden respondent z farnosti Bílavsko uvedl, že informace získal z knihy, bohužel však neuvedl blíže, z které. Ve farnosti Holešov odpověděl jeden respondent, že získal informace ve farnosti Bílavsko (v kostele), ostatní neměli informace vůbec žádné.

Zájem o získání více informací o prof. Dvorníkovi uvedlo 18 respondentů (z toho 5 „rozhodně ano“), převažovala forma osobním kontaktem - přednáška, beseda, následovala publikace či kniha – životopis, přehled díla atd.

Informace o prof. Dvorníkovi by převážná většina respondentů hledala na internetu, následována získáním informací u příslušníků rodiny prof. Dvorníka, případně z knih, ve třech případech byla uvedena odpověď „nevím“.

Z dotazování vyplývá, že povědomí o osobnosti prof. Dvorníka je velmi nízké, téměř žádné. Dotazovala jsem se pouze lidí, kteří jsou věřící a chodí do kostela. Starší lidé v místě jeho rodiště jej znají pouze z doslechu nebo od rodinných příslušníků, mladší generace jej nezná vůbec, stejně jako lidé v nepříliš vzdáleném děkanátním městě Holešově. Předpokládám, že u nevěřících lidí, kteří nechodí do kostela, bude znalost o prof. Dvorníkovi téměř nulová.

Potěšil mě velký zájem lidí o získání více informací o prof. Dvorníkovi – už při rozdávání letáků jsem lidem o prof. Dvorníkovi vyprávěla, oni velmi ochotně naslouchali a v mnoha případech rádi vyprávěli i oni o tom, co o něm ví od rodičů, prarodičů, známých, našli fotografie, vzpomínali.....

Při velikosti i světovosti prof. Dvorníka je škoda, že je u nás málo znám a v široké veřejnosti téměř neznám. Je to divné, protože ve světě je pojmem. Myslím, že dlužíme prof. Dvorníkovi mnoho. Byl z mála Čechů, kteří byli uznáni celým světem a který dosáhl velké vážnosti. Teď ještě zbývá dostat tohoto světově uznávaného vědce do povědomí našeho národa, z něhož vyšel a jemuž vždy zůstal věrný. Snad i já k tomu trošku přispěji.

Proto je součástí mé bakalářské práce návrh přednášky pro dospělé a výukový materiál pro žáky do hodiny náboženství, dějepisu či jiného předmětu.

5. Popularizace díla F. Dvorníka jako prostředek růstu ekumenické citlivosti

5.1 Přednáška: prof. František Dvorník – byzantolog světové pověsti

Cílem této přednášky je seznámit širokou veřejnost s osobností a dílem prof. Dvorníka. Může se jednat o přednášky ve farnostech, v kulturních a turistických centrech, v knihovnách, při nejrůznějších příležitostech – poutích, setkáních křesťanů, duchovních cvičeních.....

Obr.1 Profesor František Dvorník

Msgr Prof. ThDr. František Dvorník je obecně uznáván jako jeden z předních **byzantologů** 20. stol. na světové úrovni. V dějinách české byzantologie byl největší a nejvýznamnější osobností vůbec.

Co je to **byzantologie**? Je to obor zabývající se jazykem, historií a kulturou **Byzance**.

Byzantská říše, zkráceně **Byzanc**, **oficiálně Římská říše** byla v období pozdní antiky a středověku významná evropská mocnost a centrum východního křesťanského světa, rozprostírající se v oblastech východního Středomoří. Vznikla roku **395 po Kr.** **rozdělením Římské říše** a zanikla roku **1453 dobytím Konstantinopole**.

Obr.2 Byzantská říše

Profesor František Dvorník se narodil **14. srpna 1893** v malé vesničce **Chomýž** ležící pod úpatím Svatého Hostýna.

Obr.3 Chomýž

Obr.4 Dům Dvorníkovy rodiny v Chomýži, kde František Dvorník trávil letní dovolenou během svého pobytu v Československu

Jeho rodiče hospodařili na jedné z předních usedlostí, která byla v majetku rodu už po několika generacích. Byli to zbožní lidé a matčinou tužbou bylo, aby se František, jejich prvorozený syn, stal jednou knězem. Ten už jako malý chlapec projevoval velké nadání a tak byl v 11 letech přijat do Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži, kde dostal výborné vzdělání v humanitních oborech a také v jazycích – latině a řečtině.

Po maturitě pokračoval ve studiu na teologické fakultě v Olomouci a 5.července 1916, v den svátku svatých Cyrila a Metoděje, byl jako třiatdvacetiletý na základě zvláštní dispenze vysvěcen na kněze. Pro svou dokonalou znalost němčiny byl postupně poslán do dvou farností, ve kterých se mluvílo převážně německy.

Obr.5 František Dvorník jako mladý kněz (1916-1919)

On se však zajímal o vědeckou činnost a proto na začátku roku 1919 požádal o uvolnění z této povinnosti s odůvodněním, že chce dokončit práci na své dizertaci. Po její úspěšné obhajobě získal v roce 1920 hodnost doktora teologie.

Na podzim roku 1919 se s podporou svého vlivného příznivce olomouckého arcibiskupa **monsignora Antonína C. Stojana** dal zapsat ke studiu slovanské archeologie a slovanské filologie na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze.

Obr.6 Antonín Cyril Stojan

Filologie – slovo je řeckého původu a znamená doslova „přátelství se slovem“. Dnes tímto pojmem rozumíme nauku, která studuje daný jazyk spolu s literaturou v něm psanou a s kulturním a historickým kontextem.

Obrat v osudu profesora Dvorníka přineslo jeho setkání s představiteli Národního svazu amerických katolíků, na něž mladý kněz tak hluboce zapůsobil, že se rozhodli poskytnout mu stipendium ve výši 500 dolarů, které mu mělo pomoci ke studiu v cizině - mladý student mohl uskutečnit svůj sen – odjet do Francie a zapsat se ke studiu na pařížské Sorbonně. Mohl tam využít bohatství knihoven, stejně jako příležitost studovat u řady vynikajících vědců, z nichž ho nejvíce zaujal **Charles Diehl**, **jeden z předních byzantologů té doby.**

Obr.7 Charles Diehl

Začal tam pracovat na své dizertační práci, ve které se zabýval hlubším poznáním byzantské civilizace. Za předmět své práce si zvolil **tradici cyrilometodějské misie a její kulturní odkaz**. Své pojetí cyrilometodějské misie pojal jako součást celé byzantské misijní politiky vůči Slovanům v 9. stol.

Obr.8 Svatí Konstantin a Metoděj

Svatí Konstantin (Cyril) a Metoděj (Solunští bratři, Apoštolové Slovanů či Slovanští věrozvěstové) byli bratři ze Soluně, kteří v rámci své misie na **Velké Moravě** – přišli **v roce 863** – prosadili staroslověňštinu jako bohoslužebný jazyk, pro který Konstantin také vytvořil písmo, hlaholici.

Obr. 9 Mapa Velké Moravy

Ve své práci mimo jiné podrobně rozebral metody, jimiž se byzantské autority snažily dosáhnout nového pokřesťanštění těchto oblastí. V další části potom **zcela nově vyličil dějiny cyrilometodějské misie**. Vytvořil novou syntézu, která ukázala první počátky šíření křesťanství u Slovanů ve zcela novém světle.

V prosinci 1926 mu byl za tuto práci slavnostně udělen titul „*docteur es lettres*“ – **byl prvním Čechem**, který na pařížské Sorbonně tuto vědeckou hodnost získal. V roce 1927 pak byla Dvorníkova monografie vyznamenána zvláštní cenou Francouzské akademie, **udělovanou za doktorské dizertace skutečně jen vyjímečně**.

V roce 1925 se profesor Dvorník vrací do vlasti a byl přijat na Římskokatolickou teologickou fakultu UK jako odborný asistent katedry církevních dějin. V roce 1927 byl jmenován mimořádným profesorem s pověřením přednášet církevní dějiny. Jen o čtyři roky později byl jmenován řádným profesorem a v akademickém roce 1935/1936 zastával funkci děkana fakulty.

Finanční zajištění mu umožnilo pořídit si v Praze v domě ve Valentinské ulici byt a protože byl velmi společenský člověk, zval si a hostil své kolegy a také si zde umístil svou vlastní odbornou knihovnu. Dům je v těsném sousedství Klementina (sídlo Univerzitní knihovny). Dnes je dům ve Valentinské ulici sídlem **Slovanského ústavu**.

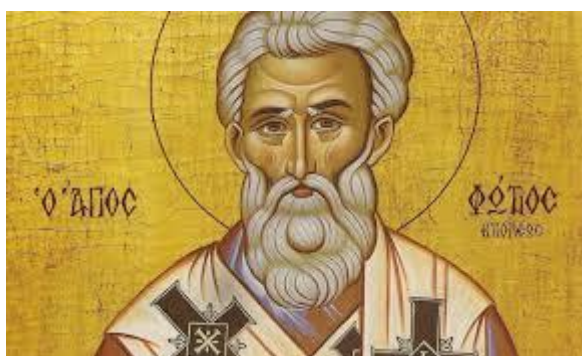
Obr. 10 Slovanský dům v Praze

Jeho další vědecká činnost se soustředila na **Životy Konstantina a Metoděje** napsané ve staroslověnštině, které jsou **hlavním pramenem pro dějiny cyrilometodějské misie**. **Použil přitom nové způsoby porovnávání historických pramenů, kdy zkoumal soudobé byzantské prameny všeho druhu, aby dokázal, že tyto údaje zcela odpovídají tehdejší historické realitě.**

V roce 1938 byl profesor Dvorník zvolen členem České akademie věd a umění, což bylo po řadě zahraničních poct velké uznání. Byla to doba politického napětí, proto profesor Dvorník neustával ve své činnosti zahraničně – politického zpravodajce. Vypracoval dokumenty obsahující podrobný rozbor postojů a smýšlení anglických a francouzských vládních kruhů s varováním, že v případě válečného střetnutí nelze spoléhat na jejich pomoc. Jeho zprávy však byly ponechány bez povšimnutí.

Zprávy o mnichovském diktátu zastihly profesora Dvorníka v Anglii, nemohl proto pomýšlet na návrat do vlasti. Ocitl se tam zcela bez prostředků, bylo mu nabídnuto místo duchovního správce v klášteře školských sester de Notre Dame za ubytování a stravu, ovšem bez stálého finančního příjmu. Přesto denně dojížděl do Londýna, aby pracoval na anglické verzi své knihy o **Fotiovi**, napsané původně francouzsky.

Fótios (820-891) byl konstantinopolský patriarcha, pravoslaví jej považuje za jednoho z největších patriarchů a svatých. Patřil mezi nejvzdělanější muže své doby a inicioval mj. misi svatých Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu.

Obr. 11 Fotios

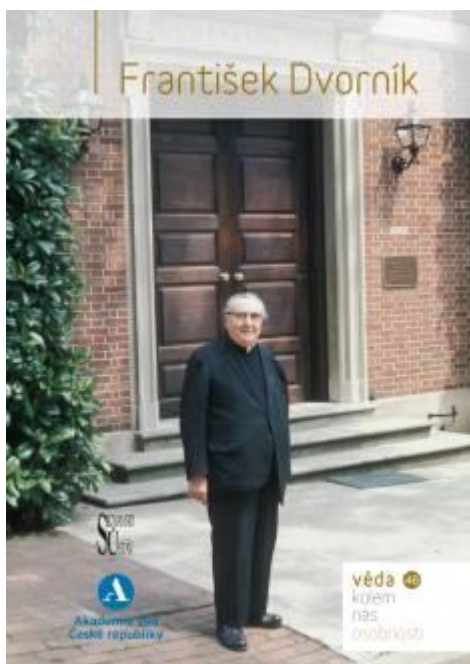
Ani potom, co válka skončila, se profesor Dvorník nechtěl do Československa vrátit. V listopadu 1946 mu **londýnská univerzita udělila čestný doktorát**, v červenci 1947 ho

Britská akademie věd zvolila svým dopisujícím členem. Přesto profesor Dvorník stále neměl zajištěno žádné trvalé, pevné postavení. Byl zván k různým příležitostným přednáškám a zúčastnil se jako host několika odborných konferencí.

Obr. 12 František Dvorník v Londýně

V této nejisté životní situaci mu přišlo pozvání do *Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies* ve Washingtonu D.C. Je to typická americká nadace založená roku 1940 manžely Blissovými s cílem **podpořit všechny obory byzantských studií**.

Obr. 13 František Dvorník v Dumbarton Oaks

Základ této instituce tvoří knihovna, která se svými 200 000 svazky zřejmě představuje nejbohatší a nejucelenější specializovanou byzantologickou knihovnu na světě.

Na jaře 1948 v Cambridge University Press vyšla jeho kniha o Fotiově schizmatu, jež okamžitě vzbudila značný ohlas. V červenci 1949 byl jmenován řádným členem fakulty

Dumbarton Oaks. Současně byl také jmenován řádným profesorem Harvardovy univerzity. Bylo to poprvé, kdy byl katolický kněz ustanoven řádným profesorem této jinak výrazně protestantské univerzity. V Dumbarton Oaks našel profesor Dvorník mimořádně příznivé podmínky pro svou práci.

Obr. 14 a 15 František Dvorník v Dumbarton Oaks

Hned od začátku se dobrovolně přihlásil k práci v knihovní komisi a zasloužil se o doplnění místní knihovny. Pravidelně se účastnil sympózií pořádaných každý rok, a to vždy s přednáškou k ústřednímu tématu. Bohatá byla i jeho přednášková činnost na různých amerických univerzitách. Stejně jako v Evropě se profesor Dvorníkovi dostalo v uznání za jeho vědeckou práci vysokých akademických poct.

Roku 1963 se slavilo 1100. výročí příchodu cyrilometodějské misie na Moravu. Profesor Dvorník byl pozván na oslavy tohoto výročí jako čestný host. Bylo to po 25 letech poprvé, co mohl přijet navštívit svoji rodinu a vlast. Na podzim roku 1970 vydal knihu *Byzantské misie u Slovanů*, ve které reagoval na nové archeologické objevy a zaujmul stanovisko k výsledkům bádání v tomto oboru za posledních 40 let.

Roku 1966 odešel profesor Dvorník formálně do důchodu, zůstal však nadále členem fakulty Dumbarton Oaks a i přes vysoký věk nepřestával pracovat.

V létě 1975 přijel profesor Dvorník na prázdniny do Československa, byl však ve velmi nedobřem zdravotním stavu, trpěl srdečními potížemi, odmítal však prosby své rodiny, aby už zůstal natrvalo doma. Chtěl se vrátit do Dumbarton Oaks, aby tam dokončil svoji knihu – aby napsal poslední kapitolu a sliboval, že se potom už nadobro vrátí na rodnou Moravu. Během léta se však jeho zdravotní stav výrazně zhoršoval. Svou

poslední knihu už bohužel nedokončil. Zemřel 4.listopadu 1975. Jeho pohřbu se zúčastnilo téměř 100 duchovních nejen ze širokého okolí, ale i z Prahy. Byl pohřben v rodinném hrobě na hřbitově při kostelíku, v němž kdysi jako nově vysvěcený kněz sloužil svou první mši svatou.

Obr. 16 Kostel sv. Bartoloměje v Bílavsku, kde František Dvorník slavil svoji primiční mši svatou

Obr. 17 Hrobka rodiny Dvorníkovy v Bílavsku

5.2 Vzdělávací materiály – pracovní listy pro výuku žáků na základních školách

Msgr. Prof. ThDr. František Dvorník

František Dvorník se narodil 14. srpna 1893 v Chomýži. Pocházel z rodiny sedláků. Jeho tatínek byl významným občanem. Předsedal místnímu hasičskému sboru a byl i starostou obce. Maminka se starala o domácnost, měli sedm dětí. Obecnou školu navštěvoval František 4 roky v Chomýži. Byl mimořádně nadaným žákem. I proto se rodina rozhodla, že bude dál studovat na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži.

Kde leží obec Chomýž?

Představ si, že máš dalších šest sourozenců a máte všechno společné. Chtěl/a bys žít v tak velké rodině?

V době, kdy malý František navštěvoval obecnou školu, byla úředním jazykem němčina. Jak se řekne obecná škola německy?

Arcibiskupské gymnázium bylo tehdy školou, kde studovali především chlapci z chudších vesnických rodin. Ze dvou třetin to byli chlapci německé národnosti. Na studium se vybíralo školné. Chudým studentům byla poskytnuta podpora z nadačních fondů. Z této částky se platila strava, školní pomůcky a knihy. Podmínkou ovšem bylo, aby byl chlapec „dobrých mravů a pilný ve studiu“. Po ukončení studií měl absolvent možnost stát se knězem a tím si zajistit trvalý příjem.

Přemýšlel/a jsi někdy o kněžské nebo řeholní službě? Co by pro tebe bylo hlavním motivem, abys zasvětil/a svůj život Bohu?

Františkovi bylo jedenáct let, když na školu nastoupil. Tehdy o tom rozhodla rodina. Dovedeš si představit, že by tví rodiče rozhodli o tom, kam půjdeš studovat po základní škole?

František přišel na školu ve svých jedenácti letech, bylo to v roce 1904. Podmínkou pro přijetí byla úspěšně složená přijímací zkouška z náboženství, češtiny, němčiny a počtů. Hodnotila se i aktivita ve farnosti, jestli byl ve farnosti ministrantem apod.

František brzy poznal, že na škole je velmi přísná disciplína. Stýskalo se mu po domově a rodičích. Navštěvoval je jen několikrát za rok, když měl vakace. Studenty mohli rodiče samozřejmě také navštívit, ale jen v neděli a setkali se ve zvlášť k tomu určené místnosti. Cesta do Kroměříže byla drahá a časově náročná, proto návštěv bylo málo.

Co znamená slovo vakace?

Jaká je vzdálenost z Chomýže do Kroměříže?

Spočítej, jak dlouho by tato vzdálenost trvala pěší chůzí a jak dlouho jízdou automobilem.

Hlavním vyučovacím jazykem byla němčina. František studoval matematiku, zeměpis, dějepis, latinu, řečtinu a češtinu. Od sedmé třídy i fyziku a základy filozofie. Vyučovalo se šest dnů v týdnu. Důležitým předmětem byla i hudba, žáci zpívali při bohoslužbách a pořádali koncerty pro veřejnost.

K výuce budoucích kněží patřily i rozsáhlé duchovní povinnosti. Denně se modlili, jedenkrát za měsíc přijímali svátosti. Cvičili se v liturgickém zpěvu a dodržovali „silencium“.

Mše svatá má i svou hudební formu. Jednou ze dvou částí je Ordinarium.

Uved' z kolika částí se Ordinarium skládá a vyjmenuj je.

Co je to silencium?

Chlapci byli ubytováni v ložnici, kde jich bylo 70. V jídelně si nemohli přidat jídlo, bylo ho málo. Proto docházelo často ke krádežím. Tresty za přestoupení kázně byly přísné. Např. vyloučení ze třídy, žák si musel kleknout nebo mnohokrát opisovat věty. Pro vážnější přestupky existovalo školní vězení.

Zdravotní stav žáků byl špatný. Ve škole se příliš netopilo, jídla bylo málo. Studenti byli často nemocní. I zdánlivě banální zdravotní problémy přerůstaly do vážných onemocnění. Velmi častá byla tuberkulóza.

Byl jsi někdy za své chování potrestán? Myslíš, že je to správné? Proč?

Studium bylo ukončeno náročnou maturitní zkouškou. František musel napsat dvě písemné práce. Jednu z češtiny nebo němčiny, druhou z řečtiny nebo latiny. Z těchto

jazyků se skládala i ústní zkouška. Pak se zkoušelo z vlastivědy a matematiky. Nejčastěji studenti neuspěli při zkouškách z latiny a řečtiny.

Pokud student nezvládl maturitní zkoušku, byla to pro jeho rodinu těžká situace. Školné bylo na tehdejší dobu nemalé, 750 zlatých za celé studium. František zkoušku úspěšně zvládl s vyznamenáním a pokračoval ve studiu na Cyrilometodějské teologické fakultě v Olomouci.

Napiš latinsky a německy slovo škola.

Jaké jazyky se učíš ve své škole?

V roce 1916 byl vysvěcen na kněze a první mši svatou sloužil v kostele v Bílavsku. Krátký čas tu sloužil. Pak díky pomoci kanovníka Cyrila Stojana (pozdější významný arcibiskup) získal povolení k dalšímu studiu. František se zapsal na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity, kde studoval slovanskou filologii a archeologii. Z toho jde vidět, jak velmi toužil po vzdělání. Středem jeho zájmu se stala byzantologie. Další studia ho čekala ve Francii na pařížské Sorboně. Přitom samozřejmě publikoval, psal o nejstarších dějinách slovanských národů.

Co je to filologie?

O čem je byzantologie?

Kdy vznikla Byzantská říše?

Díky profesoru Dvorníkovi byla objasněna řada sporných bodů v legendách o Cyrilovi a Metodějovi. Svými kolegy byl respektován. Ve svém bádání byl neúnavný a velmi skromný. Profesor Dvorník žil převážnou část svého života v zahraničí. Nakonec svou životní pouť uzavřel v rodné Chomýži. Leží v rodinné hrobce na hřbitově v Bílavsku.

Znáš nějaké přísloví o skromnosti?

Je v tvém okolí někdo, kdo je skromný?

Jak se u něj skromnost projevuje?

5.3 Shrnutí

V praktické části své bakalářské práce jsem vytvořila návrh vzdělávacích materiálů o profesoru Dvorníkovi pro dospělé i pro děti. Výsledky mého dotazníkového šetření ukázaly, že lidé mají zájem seznámit se s tak významnou osobností našeho regionu, jakým profesor Dvorník bezesporu je. Využití materiálů je velmi široké – ve farnostech nejen v našem regionu, školách, při křesťanských akcích, poutích, přednáškách pro nejrůznější církevní organizace – například Moravsko-slezskou křesťanskou akademii, při duchovních cvičeních, křesťanských setkáních a mnoha dalších příležitostech.

Závěr

V první kapitole své bakalářské práce jsem se pokusila vymezit místo profesora Dvorníka v současném českém ekumenickém hnutí. Definovala jsem základní pojmy: ekumenické hnutí, český ekumenismus a unionistické hnutí.

Následující, druhá kapitola, představuje profesora Dvorníka v cyrilometodějském hnutí spjatém s Velehradem, především z pohledu velehradských unionistických sjezdů. Přínos profesora Dvorníka spočívá v jeho přispění k pokračování unionistických kongresů v Americe poté, co nebylo možno v době komunismu organizovat tyto sjezdy na Velehradě. Sám profesor Dvorník se těchto sjezdů velmi aktivně účastnil – vystoupil se svými odbornými přednáškami.

Klíčová otázka současného ekumenismu, papežský primát, je obsahem následující, třetí kapitoly. V ní jsem analyzovala Dvorníkovo dílo spojené se studiem fotiovského schizmatu a pochopením vzájemného vztahu mezi cařihradským patriarchátem a Svatým stolcem. Profesor Dvorník se snažil najít důvody rozdělení v historickém poznání pravdy a v jeho stálé zaměřenosti na Boha. Jeho ekumenismus spočívá v odhalení kontextu celistvého poznání dílčích historických kroků stálým navracením se k pramenům a jejich novým interpretacím.

Zachycením osobnosti profesora Dvorníka v současné paměti místní církve jsem se zabývala ve čtvrté kapitole. Provedla jsem dotazníkový výzkum ve třech farnostech holešovského děkanátu s cílem zjistit úroveň povědomí veřejnosti o profesoru Dvorníkovi. Vyhodnotila jsem odpovědi respondentů a podle očekávání zjistila, že je profesor Dvorník u nás málo znám. To bylo důvodem pro můj pokus o vytvoření výukového materiálu pro přednášku dospělých a pro žáky základních škol. Kéž by i tento materiál přispěl k popularizaci této velké osobnosti české vědy, kterou profesor Dvorník bezesporu je.

Seznam zkratek

atd. – a tak dále

atp. – a tak podobně

CDK – Centrum pro studium demokracie a kultury

CIC/1983 –

Codex Iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1983 (český překlad *Codex Iuris Canonici = Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem*, Zvon, Praha 1994).

cit. – citace

CONGAR, Y., Předmluva –

CONGAR, Y., Předmluva. In DVORNÍK, F., *Fotiovo schizma. Historie a legenda*, Refugium, Olomouc 2008, str. 5–14.

čes. – česky

čís. – číslo

ČSÚ – Český statistický úřad

EnSlovKV –

FARRUGIA, E., (ed.), *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, Refugium, Olomouc 2008.

franc. – francouzsky

In – v (v knize)

JAN PAVEL II, Ut unum sint –

Ut unum sint. Encyklika Jana Pavla II. o ekumenickém úsilí, Zvon, Praha 1995.

kán. – kánon

lat. – latinsky

LG –

Věřoučná konstituce Lumen Gentium o církvi. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, str. 37–97.

řec. – řecky

prof. – profesor

srov. – srovnej

stol. – století

str. – strana

tj. – to jest

TS – RAHNER, K. – VORGRIMLER, H. (ed.), *Teologický slovník*, Zvon, Praha 1996.

UR –

Dekret o ekumenismu Unitatis redintegratio. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, str. 433–458

Velehrad na křižovatkách evropských dějin –

AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, Refugium, Olomouc 2016.

vyd. – vydání

Život a poslání –

Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007.

Zkratky dokumentů Druhého vatikánského koncilu jsou uváděny podle MÁDR, O. (ed.), *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Zvon. České katolické nakladatelství, Praha 1995.

Biblické zkratky

Zkratky knih Písma svatého jsou uváděny v podobě užívané v liturgických knihách.

Bibliografie

Prameny

Acta IV. Conventus Velehradensis, sumptibus archiepiscopi Olomucensis, Olomucium 1925.

Apoštolát svatých Cyrila a Metoděje. In *První unionistický sjezd ve Spojených státech, konaný ve dnech 28. až 30. září L. P. 1956 v opatství sv. Prokopa v Lisle, Illinois*, Unionistický apoštolát při opatství sv. Prokopa, Lisle 1957 (František Dvorník?)

Catalogus venerabilis cleri archidioecesis Olomucensis anno reparatae salutis 1919, Typis officinae archiepiscopalis, Olomucii 1919.

Codex iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1983 (čes. *Codex iuris canonici = Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem*, Zvon, Praha 1994).

Cyrlometodějské papežské dokumenty z let 869-1985, přel. W. Bugel, Refugium Velehrad-Roma, Velehrad 2003.

DVORNÍK, F., *Byzantium and the Roman Primacy*, Fordham University Press, New York 1966. (franc. *Byzance et la primauté romaine*, Éditions du Cerf, Paris 1964).

DVORNÍK, F., *Byzantské misie u Slovanů*, přel. V. Vavřínek, Vyšehrad, Praha 1970.

DVORNÍK, F., De Sancto Cyrillo et Methodio in luce historiae Byzantinae, in *Acta V. Conventus Velehradensis anno MCMXXVII, post S. Cyrillum natum MC*, sumptibus Academiae Velehradensis, Olomucium 1927, s. 144–155.

DVORNÍK, F., East and West. The Photian Schism: Restatements of Facts, in *The Month*, 179 (1943), s. 257–270.

DVORNÍK, F., *Les Légendes de Constantin et Méthode vues de Byzance*, Orbis, Prague 1933.

DVORNÍK, F., *Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle*, Librairie ancienne Honoré Champion, Paris 1926 [= Travaux publiés par l'Institut d'études slaves 4].

DVORNÍK, F., The History of the Velehrad Unionistic Congresses: (Excerpts only), in *Proceedings of the First Unionistic Congress. September 28, 1956 to September 30, 1956*, St. Procopius Abbey, Lisle 1956, s. 38–44.

DVORNÍK, F., *The Idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1958.

DVORNÍK, F., The Patriarch Photius – Father of Schism or Patron of Reunion?, in *Report of the Proceedings at the Church Unity Octave Held at Blackfriars, Oxford, January 18th–25th 1942*, B.H. Blackwell, Oxford, 1942, s. 19–31.

DVORNÍK, F., *The Photian Schism. History and Legend*, University Press, Cambridge 1948; čes.

DVORNÍK, F., *Fotiovo schizma. Historie a legenda*, Refugium, Olomouc 2008.

DVORNÍK, F., The Study of Church History and Christian Reunion, in *The Eastern Churches Quarterly*, 6 (1945), s. 17–36.

JAN PAVEL II., Egregiae virtutis viri. In *Cyrlometodějské papežské dokumenty z let 869-1985*, Refugium Velehrad-Roma, Velehrad 2003, str. 121–128.

JAN PAVEL II., Slavorum apostoli. In *Cyrlometodějské papežské dokumenty z let 869-1985*, Refugium Velehrad-Roma, Velehrad 2003, str. 145–192.

LEV XIII., Grande munus. In *Cyrlometodějské papežské dokumenty z let 869-1985*, Refugium Velehrad-Roma, Velehrad 2003, str. 43–62.

List papeže Františka ze dne 24. června 2013. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, Refugium, Olomouc 2016, str. 13.

MÁDR, O. (ed.), *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Zvon. České katolické nakladatelství, Praha 1995.

Proceedings of the First Unionistic Congress, September 28, 1956 to September 30, 1956, St. Procopius Abbey, Lisle 1956.

Proceedings of the Second and Third Unionistic Congresses, St. Procopius Abbey, Lisle 1960.

Promluva sv. Jana Pavla II. při slavení eucharistie na Velehradě dne 22. dubna 1990. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, Refugium, Olomouc 2016, str. 23–24.

Ut unum sint. Encyklika Jana Pavla II. o ekumenickém úsilí, Zvon, Praha 1995.

Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007.

Sekundární literatura (citovaná a konzultovaná literatura)

AMATO, A. – ŠPIDLIK, T., (ed.), *Testi mariani del secondo millennio, II. Autori dell'area russa, secoli XI – XX*, Città Nuova, Roma 2000.

AMBROS, P. – ŠPIDLÍK, T., *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi. Vybrané otázky cyrilometodějské tradice. Bibliografie 1990–2011*, Refugium, Olomouc 2011.

AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, Refugium, Olomouc 2016.

AMBROS, P., „Velehrad“. In FARRUGIA, E.G. (ed.), *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, Refugium, Olomouc 2010, s. 937–941.

AMBROS, P., Bibliotheca Cyrillo-Methodiana Vladimíra Neuwirtha. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 151–152.

AMBROS, P., František Dvorník a protoekumenický charakter velehradského unionismu, in *Dialog Evropa XXI*, 25/3–4 (2015), s. 56–62.

AMBROS, P., Protoekumenický charakter velehradské cyrilometodějské tradice v pojetí Adolfa Špaldáka. Příspěvek k formování české ekumenické teologie první poloviny 20. stol. In JUNEK, M. (ed.), *Cyrilometodějská tradice v 19. a 20. století, období rozkvětu i snah o umlčení*, Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, Praha 2013, s. 137–152.

AMBROS, P., Velehrad a jezuité. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, Refugium, Olomouc 2016, str. 139–140.

AMBROS, P., *Velehrad víry a naděje. Cyrilometodějská úcta a dědictví v život a poslání církve v českých zemích*, Refugium Olomouc 2013.

BIDLO, J., Les Slaves, Byzance et Rome..., in *Časopis Matice moravské*, 51 (1927), str. 241–254.

CINEK, F., *Velehrad víry. Duchovní dějiny Velehradu*, Lidové nakladatelství, Olomouc 1936.

CONGAR, Y., Předmluva. In DVORNÍK, F., *Fotiovo schizma. Historie a legenda*, Refugium, Olomouc 2008, s. 5–14.

DVORNÍK, F., *La vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IXe siècle*, Champion, Paris 1926.

DVORNIK, F., Smrt spolupracovníka pro sblížení církví, in *ACM*, 18/12 (1927), s. 419.

FARRUGIA, E.G., „Primát“. In *EnSlovKV*, str. 728–731.

FILIPI, P., *Církev a církve. Kapitoly z ekumenické eklesiologie*, CDK, Brno 2000.

- Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum - očištění paměti*, Refugium, Olomouc 2007.
- GÓRKA, L. Trvalé hodnoty velehradské tradice. Ke stému výročí založení velehradských kongresů (1907–2007). In *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum - očištění paměti, Refugium, Olomouc 2007*, str. 42–57.
- GÓRKA, L., *Svatí Cyril a Metoděj. Ekumenické dimenze smíření*, Refugium, Olomouc 2007.
- HUDEČEK, P. (ed.), *Ročenka občanského sdružení Matice velehradská 2012*, Velehrad 2013, str. 42–45.
- JŮN, J., Cyrilometodějská tradice v Londýně. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 146–148.
- JUNEK, M. (ed.), *Cyrlometodějská tradice v 19. a 20. století, období rozkvětu i snah o umlčení*, Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, Praha 2013.
- KARCZUBOVÁ, L., Ellwangen, poutě krajanů k místu Metodějova uvěznění. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 148–149.
- KOLÁČEK, J., Nový život. Měsíčník cyrilometodějské ligy. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 149–151.
- MIKULA, F., Unionistické kongresy, in *Nový svět*, 25. října 1956, s. 3.
- NĚMEC, L., *František Dvorník – mistr historické syntézy*, Refugium, Olomouc 2013.
- POGGI, V., „Papežský východní institut“. In *EnSlovKV*, str. 678–681
- První unionistický sjezd ve Spojených státech, konaný ve dnech 28. až 30. září L. P. 1956 v opatství sv. Prokopa v Lisle, Illinois*, Unionistický apoštolát při opatství sv. Prokopa, Lisle 1957.
- RAHNER, K. – VORGRIMLER, H. (ed.), *Teologický slovník*, Zvon, Praha 1996.
- SALACHAS, D. „Patriarcha“. In *EnSlovKV*, str. 683–684,
- SVATOŇ, R., *Duchovní cesty českého ekumenismu. Minulost, přítomnost a perspektivy*, Refugium, Olomouc 2014.
- ŠKARVADA, J., Český exil. In AMBROS, P. (ed.), *Velehrad na křižovatkách evropských dějin*, str. 144–145.
- ŠPAČEK, M., „Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou blahoslavené Panny Marie“. In *EnSlovKV*, str. 82–84.
- ŠPAČEK, M., Apoštolát svatého Cyrila a Metoděje a jeho současný ekumenický význam. In AA.VV. *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum – očištění paměti*, Refugium, Olomouc 2007, s. 8–71.
- ŠPAČEK, M., *Fórum Velehrad IV. Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje 1910-1948: bibliografie časopisu věnovaného sjednocení Slovanů v Kristu a ukázky jeho unijního úsilí*, Refugium, Olomouc 2011.
- ŠPALDÁK, A., IV. velehradský sjezd unionistický, in *ACM*, 15/9–10 (1924), str. 258–284.
- ŠPIDLÍK, T., Cyrilometodějská otázka. In AMBROS, P. – ŠPIDLÍK, T., *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi. Vybrané otázky cyrilometodějské tradice. Bibliografie 1990–2011*, Refugium, Olomouc 2011, s. 69–78.
- ŠPIDLÍK, T., Palčivá otázka českého ekumenismu. In *Nový život*, 24/1–2 (1982), s. 2–4.
- TAFT, R., *Katolicismus východního obřadu. Dědictví a poslání*, Refugium, Velehrad 2002.
- TKADLČÍK, V., *Minulost a budoucnost Velehradských kongresů*, Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, Velehrad [1993].
- TRÖSTEROVÁ, Z., Apoštol Ondřej a Rusko, in *Opera slavica*, 4/3 (1994), s. 22–26.

VAVŘÍNEK, V., Francis Dvorník – a World-Renowned Byzantinist, in *Homage to Francis Dvorník. Byzantinoslavica, LXXVI/3 – Supplementum*, Slovanský ústav AV ČR, Prague 2018, s. 7–20.

VAVŘÍNEK, V., František Dvorník. In DVORNÍK, F., *Byzantské misie u Slovanů*, Vyšehrad, Praha 1970, s. 7–19.

ZAHRADNÍK, A., *František Dvorník (1893–1975). Život kněze, politika a vědce*, diplomová práce, FF UP v Olomouci, Olomouc 1998.

ZHÁNĚL, R. Katolický spolkový život krajanů ve Francii, in *ACM*, 18/1 (1927), str. 25–27.

ZLÁMAL, B., *Galerie cyrilometodějských pracovníků nové doby*, Refugium, Olomouc 2013.

Internetové zdroje

„Lambethské konference“ [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z:

<http://www.iencyklopedie.cz/lambethske-konference>.

DVOULETÝ, D., *Život a dílo JUDr. Hynka Dostála: Vztah českých katolických krajanů v USA ke své bývalé vlasti*, Olomouc 2010 (Diplomová práce) [online] [cit. 20.1.2020]; dostupné z:

<https://theses.cz/id/dzkcba/>.

Eugène Tisserant [online] [cit. 20.1.2020]; dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Eug%C3%A8ne_Tisserant.

Evropská kulturní stezka sv. Cyrila a Metoděje [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z:

<http://www.cyril-methodius.eu/>.

FRANTIŠEK, Změna se zakládá na věrnosti pokladu víry a Tradici [online][cit. 20.1.2020];

dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=30381>.

Charles Diehl [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Diehl.

LONČAREVIĆ, V., Povjesničar i kroatist Ivan Vitezić Hrvatski svećenik na bečkom sveučilištu

[online] [cit. 20.1.2020]; dostupné z: <https://www.glas-koncila.hr/povjesnicar-i-kroatist-ivan-vitezic>.

Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu, 27. února 2014 [online][cit. 20.1.2020];

dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>.

NOVOTNÝ, G., Dvorník František 14.8.1893-4.11.1975 [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z:

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/DVORN%C3%8DK_Franti%C5%A1ek_14.8.1893-4.11.1975.

Rev. Louis Petit, A.A. (1868-1927) [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z:

<https://www.assumption.us/about-us/portraits/prominent-assumptionists/958-rev-louis-petit-1868-1927>.

Strojny Marian (1906-1998), kanonista [online] [cit. 20.1.2020]; dostupné z:

https://silesia.edu.pl/index.php?title=Strojny_Marian.

Štefan Osuský [online][cit. 20.1.2020]; dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0tefan_Osusk%C3%BD.

Fotografie; dostupné z:

<https://www.google.cz/search?q=franti%C5%A1ek+dvorn%C3%ADk&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwiX0LnYmPXoAhUGT8AKHXmOAgwQsAR6BAgLEAE&biw=1366&bih=657>

Seznam obrázků

- Obr. 1 Profesor František Dvorník
- Obr. 2 Byzantská říše
- Obr. 3 Chomýž
- Obr. 4 Dům Dvorníkovy rodiny v Chomýži, kde František Dvorník trávil letní dovolenou během svého pobytu v Československu
- Obr. 5 František Dvorník jako mladý kněz (1916 – 1919)
- Obr. 6 Antonín Cyril Stojan
- Obr. 7 Charles Diehl
- Obr. 8 Svatí Konstantin a Metoděj
- Obr. 9 Mapa Velké Moravy
- Obr.10 Slovanský dům v Praze
- Obr.11 Fotios
- Obr.12 František Dvorník v Londýně
- Obr.13 František Dvorník v Dumbarton Oaks
- Obr.14 a 15 František Dvorník v Dumbarton Oaks
- Obr.16 Kostel sv. Bartoloměje v Bílavsku, kde František Dvorník slavil svoji prmiční mši svatou
- Obr.17 Hrobka rodiny Dvorníkovy v Bílavsku

Anotace

Příjmení a jméno autora: Holdošová Eva

Název práce: Ekumenické myšlení prof. Františka Dvorníka a jeho vztah k cyrilometodějské tradici

Vedoucí práce: prof. Pavel Ambros, Th.D.

Počet stran: 76

Klíčová slova: ekumenismus
český ekumenismus
Velehradský unionismus
Unionistické hnutí
Velehradské unionistické sjezdy
papežský primát

Cílem bakalářské práce je vymezit místo profesora Dvorníka v současném českém ekumenickém hnutí a zhodnotit jeho vztah k cyrilometodějské tradici.

Annotation

Name: Holdošová Eva

Title of work: Ecumenical thinking of Professor František Dvorník and his relation to the Cyril and Methodius tradition

Thesis leader: prof. Pavel Ambros, Th.D.

Number of pages: 76

Key words: ecumenism

Czech ecumenism

Velehrad unionism

Unionist movement

Velehrad Union Congresses

Papal primate

The aim of this thesis is to define the place of Professor František Dvorník in the contemporary Czech ecumenical movement and to evaluate his relationship to the Cyril and Methodius tradition.